

AKCIONI PLAN

**ZA PROVEDBU POLITIKE ZAŠTITE DJECE BEZ RODITELJSKOG STARANJA I
PORODICA POD RIZIKOM OD RAZDVAJANJA U FBiH 2006. – 2016.**

Ministarstvo rada i socijalne politike Federacije BiH
maj 2011.

SADRŽAJ

- 1. Predgovor –Ministarstvo rada i socijalne politike Federacije BiH**
- 2. Uvod**
- 3. Postojeće stanje u oblasti zaštite djece bez roditeljskog staranja i porodica pod rizikom u BiH/FBiH**
- 4. Akcioni plan: Opšti dio**
- 5. Akcioni plan: Praćenje korisnika u sistemu pravne i socijalne zaštite djece i porodice**
- 6. Akcioni plan: Usluge podrške porodici**
- 7. Akcioni plan: Zamjenske porodice kao oblik zbrinjavanja**
 - 7.1 Oblast starateljstva**
 - 7.2 Oblast usvojenja**
 - 7.3 Oblast hraniteljstva**
- 8. Akcioni plan: Vanporodično zbrinjavanje djece**
- 9. Prilozi**
 - 9.1 Pojmovnik**
 - 9.2 Relevantni kontakti**
 - 9.3 Odluka Vlade FBiH o davanju saglasnosti na dokument Politike**
 - 9.4 Korisna literatura**
 - 9.5 Pregled održanih prezentacija, okruglih stolova i javnih rasprava u projektu**

2. UVOD

Akcioni plan za provedbu dokumenta *Politike zaštite djece bez roditeljskog staranja i porodica pod rizikom od razdvajanja u FBiH 2006. – 2016.* (u nastavku teksta - Politika) nastao je kao rezultat preporuka definiranih u *Situacionoj analizi zaštite djece bez roditeljskog staranja u FBiH i implementacije dokumenta Politike* (Analiza), koju su tokom 2009. i 2010. godine proveli UNICEF i Hope and Homes for Children BiH (HHC BiH), uz podršku Federalnog ministarstva rada i socijalne politike.

Jedan od glavnih zaključaka Analize jeste da od momenta kada je Politika formalno usvojena, 2008. godine, pa do danas, nije došlo do značajnijeg pomaka u provedbi Politike izuzev deklarativne podrške predstavnika različitih ustanova. Niti jedan od indikatora uspjeha provedbe Politike nije ispunjen, a kao rezultat toga nije došlo do izmjene zakonske regulative u oblasti porodičnog smještaja djece bez roditeljskog staranja, donošenja podzakonskih akata u ovoj oblasti, značajnijeg jačanja kapaciteta centara za socijalni rad, standardizacije usluga za zaštitu djece bez roditeljskog staranja, transformacije velikih institucija sa smještajnim kapacitetima preko 100 djece (otvorena jedna nova institucija), smanjenja broja djece bez roditeljskog staranja u institucijama, kao niti do porasta broja djece koja odrastaju u porodičnom okruženju. Sve ovo bilo je povod da UNICEF i HHC BiH ponovo, uz ključnu podršku Federalnog ministarstva rada i socijalne politike, pokrenu proces izrade Akcionog plana za provedbu Politike, koji jasno definira ciljeve, aktivnosti, nosioce, indikatore i izvore finansiranja za predstojeći dvogodišnji period, od 2012. do 2013. godine.

Akcioni plan za provedbu Politike izrađen je u sklopu šestomjesečnog projekta koji je trajao od decembra 2010. do juna 2011. godine, i koji je uključivao sljedeće aktivnosti:

1. **Formiranje Koordinacionog tijela** projekta prethodilo je početku izrade Akcionog plana. Koordinaciono tijelo činili su predstavnici UNICEF-a, HHC BiH, Ministarstva rada i socijalne politike FBiH, te vanjski konsultant na projektu. Koordinaciono tijelo je na redovnim sastancima pratilo napredak projekta i davalo sugestije za eventualna poboljšanja u radu.
2. **Upošljavanje vanjskog konsultanta i formiranje radne grupe** za izradu Akcionog plana. U radnu grupu imenovano je 12 članova - jedan član u ime Federalnog ministarstva, te po jedan u ime svakog kantonalnog ministarstva socijalne zaštite, a imenovan je i koordinator u ime Federalnog ministarstva (lista članova radne grupe u prilogu). Vanjski konsultant imao je zadatak koordinirati radom radne grupe, te prikupiti, objediniti i uobličiti sve prijedloge i komentare za Akcioni plan, kao i pripremiti nacrt istog.
3. **Javna prezentacija** rezultata Analize održana je u Sarajevu, 19.1.2011. godine. Preko 60 stručnjaka iz oblasti socijalne i dječije zaštite iz cijele FBiH imali su priliku upoznati se sa rezultatima Analize, kao i dati svoje prijedloge prioriteta koji trebaju biti uključeni u Akcioni plan.
4. **Okrugli stolovi u Sarajevu, Zenici, Livnu i Tuzli** održani su tokom februara 2011. godine. Oko 200 stručnih radnika iz centara za socijalni rad, ustanova za smještaj djece bez roditeljskog staranja i nevladinih organizacija, na okruglim stolovima dalo je svoje prijedloge za aktivnosti koje trebaju biti uključene u Akcioni plan.

5. **Četiri sastanka radne grupe** održana su u periodu od marta do maja 2011. godine. Uz koordinaciju predstavnika Federalnog ministarstva rada i socijalne politike, UNICEF-a i HHC BiH, radna grupa radila je na kreiranju nacrtu Akcionog plana, rukovodeći se prijedlozima prikupljenim na javnoj prezentaciji i okruglim stolovima.
6. Nacrt Akcionog plana proslijeđen je na **javne rasprave** u svim kantonima tokom mjeseca aprila 2011. Svi predstavnici ministarstava, centara za socijalni rad, ustanova za smještaj djece i NVO sektora još jednom su imali priliku dati svoje komentare i prijedloge na sadržaj Akcionog plana. U nekim kantonima (Zeničko-dobojski, Hercegovačko-neretvanski, Srednjobosanski, Unsko-sanski i Tuzlanski) javne rasprave održane su u ministarstvima, dok su stručnjaci iz drugih kantona svoje komentare dostavili pismenim putem.
7. Akcioni plan finaliziran je tokom mjeseca maja 2011., a štampan i predstavljen na **javnoj prezentaciji u Sarajevu**, u junu 2011. godine.

Zvanično usvajanje Akcionog plana na nivou Federacije BiH i svih kantona očekuje se do kraja 2011. godine. Nakon toga će uslijediti informiranje i promocija Akcionog plana, izrada detaljnog plana implementacije u svakom kantonu sa preciziranim informacijama o nosiocima aktivnosti, podacima o ustanovama i organizacijama sa kojima će se uspostaviti partnerstvo, saradnja, projekcija potrebnih finansijskih sredstava kao i izvori finansiranja za implementaciju Akcionog plana.

Ministarstvo rada i socijalne politike FBiH, UNICEF BiH i HHC BiH izražavaju zahvalnost članovima radne grupe za trud i zalaganje u izradi ovog Akcionog plana, kao i velikom broju stručnih radnika iz oblasti socijalne i dječije zaštite i predstavnika raznih institucija u FBiH koji su dali svoj stručni doprinos kroz učešće u okruglim stolovima i javnim raspravama.

Posebna zahvalnost pripada UNICEF-u, čija je finansijska podrška omogućila izradu Akcionog plana za provedbu Politike zaštite djece bez roditeljskog staranja i porodica pod rizikom od razdvajanja u FBiH 2006.-2016., te gospođi Jasmini Selimović, stručnoj konsultantici, koja je rukovođila radom Radne grupe i procesom izrade Akcionog plana.

3. POSTOJEĆE STANJE U OBLASTI ZAŠTITE DJECE BEZ RODITELJSKOG STARANJA I PORODICA POD RIZIKOM U BIH/FBIH

Podaci iz 2010. godine ukazuju na približno 2000 djece bez roditeljskog staranja u BiH (od čega je oko dvije trećine u Federaciji BiH). Međutim, procjenjuje se da je broj djece bez roditeljskog staranja mnogo veći i da se kreće od 3 000 do 4 000 djece. Ne postoje pouzdani podaci o porodicama pod rizikom i djeci kojoj prijeti odvajanje od roditelja. Prema nekim procjenama, radi se o oko 113 600 djece u BiH.¹

Zbrinjavanje djece bez roditeljskog staranja često se ne provodi prema individualnim potrebama djeteta i njegovim najboljim interesom, već prema postojećim raspoloživim kapacitetima za pojedine oblike zbrinjavanja. Iako se u relevantnim dokumentima preferiraju porodični oblici zbrinjavanja, u praksi se i dalje daje prednost institucionalnom smještaju djece, posebno u FBiH. Od 15 institucija u BiH, njih pet su velike, sa smještajnim kapacitetima za 100 i više djece, dok tri institucije imaju kapacitet za smještaj od 50 do 100 djece. Oko 80% kapaciteta ustanova je iskorišteno.¹

Zakonska regulativa nije sveobuhvatno regulirala različite vrste podrške porodicama koje se nalaze pod rizikom. Servisi za prevenciju razdvajanja djece od roditelja, kao i servisi za porodično zbrinjavanje djece bez roditeljskog staranja nedovoljno su razvijeni i ne postoje sistemski naponi za njihovu promociju i daljnji razvoj. Najveći broj centara za socijalni rad u FBiH nema kapacitete za rad sa porodicama pod rizikom i djecom kojoj prijeti gubitak roditeljskog staranja, a takođe je mali broj nevladinih organizacija koje se bave zaštitom i podrškom porodici, a one koje rade - rade kratkoročno, dok traju projekti.

O dokumentu Politike

Dokument *Politika zaštite djece bez roditeljskog staranja i porodica pod rizikom od razdvajanja 2006.-2016.* kreiran je za BiH u periodu od 2004. do 2006. godine, kroz zajedničku inicijativu Ministarstva rada i socijalne politike Federacije Bosne i Hercegovine, Ministarstva zdravlja i socijalne zaštite Republike Srpske, UNICEF-a i Save the Children UK. Rezultat je rada velikog broja stručnjaka iz oblasti socijalne zaštite u Bosni i Hercegovini. Uključuje postojeće aktivnosti i iskustva u BiH, te teorijska i praktična saznanja iz drugih zemalja, a u skladu je sa relevantnim međunarodnim dokumentima.

Vlada FBiH usvojila je Politiku na 44. sjednici, 31.01.2008 godine. Republika Srpska je, na osnovu ovog dokumenta, sačinila *Strategiju za unapređenje socijalne zaštite djece bez roditeljskog staranja* sa planom akcije za period od 2009. do 2014. godine, koju je Vlada Republike Srpske usvojila na 139. sjednici, 03.09.2009. godine.

Svrha politike za zaštitu djece bez roditeljskog staranja i porodica pod rizikom jeste razviti sistem zaštite koji ima kapacitet optimalno odgovoriti na potrebe djece da žive u svojoj biološkoj porodici, kao i na potrebe djece već razdvojene od roditelja da dobiju zaštitu koja će biti u skladu sa najboljim individualnim interesima djeteta. Ovaj sistem favorizirat će porodične oblike zbrinjavanja djece bez roditeljskog staranja, transformaciju velikih institucija u male smještajne jedinice, gdje će postojeći kapaciteti i resursi biti transformirani u niz službi, primarno usmjerenih na aktivnosti prevencije razdvajanja djece od roditelja.

¹ Selimović, J. i Sofović J. (2010). *Položaj djece u Bosni i Hercegovini, Analiza položaja djece bez roditeljskog staranja i/ili djece kojoj prijeti gubitak roditeljskog staranja, zasnovana na pravima djece*. Sarajevo: SOS Dječija sela Bosne i Hercegovine

Opšti cilj Politike je ustanoviti pravne i stručne kriterijume, dinamiku i nosioce reformskih inicijativa i programa koje u narednim godinama trebaju doprinijeti što potpunijoj i jednakomjernijoj socijalnoj zaštiti djece bez roditeljskog staranja, a najkasnije za deset godina potpunom ostvarivanju reforme sistema socijalne zaštite djece bez roditeljskog staranja i porodica pod rizikom u FBiH i BiH.²

Ostvarivanje opšteg i strateških ciljeva koje Politika definira, moguće je realizirati kroz niz komplementarnih aktivnosti u četiri prioritetne oblasti koje su određene ovim dokumentom:

- praćenje korisnika u sistemu socijalne zaštite djece i porodice,
- razvijanje usluga za podršku porodici,
- razvijanje i jačanje porodičnih oblika zbrinjavanja djece bez roditeljskog staranja i
- transformacija vanporodičnog (institucionalnog) zbrinjavanja djece.

Osnovni principi koje propagira Politika i koji bi trebali biti vodilja tokom procesa njene implementacije i, kasnije, u reformiranom sistemu socijalne zaštite djece i porodica su:

- princip najboljih interesa djeteta,
- izbjegavanje nepotrebnog razdvajanja djeteta i roditelja,
- zbrinjavanje zasnovano na porodičnom modelu,
- planiranje i praćenje kvaliteta zaštite djeteta,
- učešće djeteta,
- jačanje djece i osoba koje o njima brinu,
- nediskriminacija korisnika,
- zaštita djece od zlostavljanja,
- princip multiresornog pristupa,
- princip usklađenosti,
- princip kontinuiranog planiranja i djelovanja i
- princip raspoređivanja finansijskih sredstava prateći korisnika.

² Dokument Politike zaštite djece bez roditeljskog staranja i porodica pod rizikom od razdvajanja u FBiH 2006.-2016. (2010.). Sarajevo: Ministarstvo rada i socijalne politike FBiH

Rezultati istraživanja o implementaciji Politike

Od oktobra 2009. do maja 2010. organizacija Hope and Homes for Children BiH, uz podršku UNICEF-a i Ministarstva rada i socijalne politike FBiH, sprovela je istraživanje koje je imalo za cilj ispitati - je li i na koji način, ako jeste, započela implementacija Politike i kakvi su rezultati postignuti? U istraživanju su učestvovala relevantna ministarstva, centri za socijalni rad, ustanove u kojima su zbrinuta djeca bez roditeljskog staranja, nevladine organizacije koje djeluju u oblasti socijalne zaštite djece, udruženja hranitelja i mladi bez roditeljskog staranja. Iako su uočeni individualni naponi profesionalaca i sporadični uspjesi u implementaciji Politike, istraživanje je pokazalo da nedostaje sistemski pristup. Akcioni plan, koji bi dao direktne smjernice za implementaciju Politike, nije sačinjen, nisu osigurana budžetska sredstva koja bi podržala prevenciju razdvajanja porodica i razvoj alternativnih oblika zbrinjavanja, niti su oformljena tijela koja bi provodila reformu sistema socijalne zaštite djece.

Na kraju 2009. godine, u FBiH je bilo više od 1200 djece bez roditeljskog staranja, a od toga ih je oko 800 boravilo u ustanovama. Nije uočen porast broja djece iz institucija, kojoj je osigurano porodično okruženje u periodu nakon usvajanja Politike – bilo da se radi o povratku u biološke porodice ili o smještaju u hraniteljske porodice. Pokazalo se da još uvijek postoji tendencija da se u ustanove smještaju djece mlađeg uzrasta; na kraju 2009. godine, od 52 djece uzrasta do tri godine (koja su evidentirana u sistemu javne brige), 46 ih je boravilo u ustanovama. Zabrinjavajuća je i činjenica da je 50% djece koja su 2009. godine boravila u ustanovama na smještaju duže od pet godina, dok je njih približno 20% boravilo duže od deset godina. U periodu od 2005. do 2009. godine, 29 djece dočekalo je punoljetstvo u ustanovama, i to nakon dugogodišnjeg boravka – od 14,5 do 19,5 godina. Iako je očigledno da postoji velika potreba za razvijanjem sistema podrške mladima koji napuštaju sistem javne brige, istraživanje je pokazalo da nisu napravljeni pomaci u razvijanju ove usluge.

Nisu uočeni ni pomaci kada je u pitanju praćenje, procjena i planiranje usluga u oblasti socijalne zaštite djece. Uočene su brojne manjkavosti u evidenciji djece bez roditeljskog staranja, a evidencija porodica pod rizikom od razdvajanja kao takva i ne postoji. Za približno 70% djece koja su bila u sistemu javne brige na kraju 2009. godine, nije sačinjen individualni plan zaštite. Takođe, ne postoji sistemsko praćenje razvoja ove populacije djece.³

Sve navedeno ukazuje da je neophodno što prije poduzeti konkretne akcije, kako bi se unaprijedila briga o djeci bez roditeljskog staranja i porodicama pod rizikom od razdvajanja, u skladu sa Politikom i drugim relevantnim međunarodnim dokumentima.

³ Situaciona analiza zaštite djece bez roditeljskog staranja u FBiH i implementacija dokumenta Politike zaštite djece bez roditeljskog staranja i porodica pod rizikom od razdvajanja u FBiH 2006.-2016. (2010.). Sarajevo: Ministarstvo rada i socijalne politike FBiH

4. AKCIONI PLAN: OPŠTI DIO

Analiza stanja

U BiH je na snazi više porodičnih zakona i zakona o socijalnoj i dječijoj zaštiti, na različitim nivoima vlasti, koji uređuju zaštitu djece bez roditeljskog staranja i zaštitu djece i porodica pod rizikom od razdvajanja. Zbog toga porodična i socijalna zaštita nije ujednačena, a u nekim kantonima FBiH je neodgovarajuća jer nije usklađena sa odredbama entitetskog zakona ili zakon nije provodljiv u praksi zbog nedovoljnih finansijskih i drugih neophodnih resursa. Takođe se može konstatirati da ne postoje ni podzakonski akti koji detaljno reguliraju ovu oblast, kao ni minimalni standardi zaštite djece i porodica ujednačeni na nivou entiteta ili države.

Centri/službe socijalne zaštite (CSR) na nivou lokalne zajednice imaju ključnu ulogu u zaštiti i zbrinjavanju djece bez roditeljskog staranja. Zbog povećanog obima posla (povećan broj korisnika, šira i složenija problematika, oslabljeni i nedovoljni kapaciteti - kadrovski, finansijski i materijalni), politike finansiranja rada centara od strane opština i delegiranja poslova sa nivoa kantona ili Federacije, CSR nisu u mogućnosti odgovoriti na potrebe građana i na specifične potrebe djece bez roditeljskog staranja i djece i porodica pod rizikom. Evidentno je da zbrinjavanje djece nije u potpunosti u skladu sa odredbama UN Konvencije o pravima djeteta i drugim reformskim pristupima u ovoj oblasti. Ovu konstataciju potvrđuju brojni izvještaji i analize sprovedeni posljednjih godina od strane nevladinih organizacija i ureda ombudsmana BiH, kao i preporuke UN Komiteta za prava djeteta koje su upućene BiH.

Ustanove i organizacije koje se bave dječijom zaštitom na nivou lokalne zajednice, kantona i Federacije nedovoljno sarađuju, što uzrokuje neefikasan i neuvezan sistem brige o djeci i porodicama koje se nalaze u stanju socijalne potrebe. Posljedica toga je dupliranje poslova, rasipanje i inače nedovoljnih resursa, netransparentan rad, neodrživost i dr.

Na nivou BiH/FBiH ne postoji jedinstvena baza podataka o djeci bez roditeljskog staranja i o djeci i porodicama pod rizikom. Nedostaju i podaci o razlozima razdvajanja djece od roditelja, kao i mjerama koje je potrebno preduzeti u pogledu zaštite djeteta i podrške porodicama pod rizikom.

U poslijeratnom periodu kroz rad velikog broja nevladinih organizacija, a uz podršku stranih donatora, razvijeno je više modela rada primjenljivih u praksi, dodatno su educirani stručni radnici, razvijeni razni priručnici i drugi materijali koji nisu mapirani (to jest, ne postoji jedinstvena baza podataka u cilju korištenja kapaciteta i unapređenja pružanja usluga u ovoj oblasti).

Plan djelovanja

U cilju implementacije Akcionog plana za period od dvije godine (2012. - 2013.), neophodno je poduzeti sljedeće:

- Predstavnici vlasti na različitim nivoima, nadležne institucije i ustanove socijalne zaštite trebaju uložiti dodatne napore u cilju obezbjeđivanja potrebnih uslova za implementaciju Akcionog plana.

- U svim kantonima uspostaviti saradnju i partnerstvo među različitim ustanovama i organizacijama, te definirati obaveze i nadležnosti svake od njih u implementaciji Akcionog plana.
- Definirati izvore finansiranja i visinu finansijskih sredstava za implementaciju Akcionog plana, konkretno za svaki kanton i opštinu.
- Uložiti dodatne napore u cilju jačanja kapaciteta CSR i drugih ustanova/institucija socijalne zaštite koje vrše zbrinjavanje djece bez roditeljskog staranja.
- Uraditi sveobuhvatnu analizu i procjenu djece bez roditeljskog staranja i djece i porodica pod rizikom od razdvajanja.
- Osigurati koordinaciju u pružanju usluga socijalne zaštite kroz uspostavljanje unificirane baze prava i usluga na nivou FBiH.
- Unaprijediti koordinaciju i saradnju među akterima na nivou lokalne zajednice, kantona i Federacije BiH.
- Mapirati postojeće resurse u lokalnoj zajednici, u cilju unapređenja pružanja usluga u oblasti socijalne zaštite.

**Akcioni plan:
OPŠTI DIO**

Cilj	Aktivnosti	Nosioci	Indikatori	Rok izvođenja	Izvori finansiranja
1. Obezbijediti uslove za implementaciju Akcionog plana 2012. – 2013.	Izrada programa i plana zagovaranja, prezentacije i pisane informacije ka predstavnicima vlasti, praktičarima (CSR-i, ustanove, NVO-i...) građanima. Implementacija programa zagovaranja Kampanje za povećanje javne svijesti o položaju djece bez roditeljskog staranja, djece i porodica pod rizikom i važnosti odrastanja u porodičnom okruženju	Federalno ministarstvo rada i socijalne politike, kantonalna resorna ministarstva, opštine uz podršku NVO-a	Program i plan za zagovaranje za implementaciju AP na nivou kantona i opština Broj pisanih informacija upućenih predstavnicima vlasti, ustanovama i organizacijama socijalne zaštite, NVO-ima, zainteresiranim stranama Broj održanih sastanaka, sjednica, okruglih stolova i izvještaji o sprovedenim aktivnostima Broj provedenih kampanja	2012. – 2013.	Postojeći budžeti FBiH, kantona, opština Projektni budžeti

2. Uraditi sveobuhvatnu analizu i procjenu djece bez roditeljskog staranja i djece i porodica pod rizikom od razdvajanja	Rano otkrivanje i evidentiranje djece i porodica pod rizikom Procjena situacije djece bez roditeljskog staranja i djece i porodica pod rizikom od razdvajanja Izrada individualnih planova zaštite Implementacija planova zaštite Revizija provedbe planova zaštite Planiranje i obezbjeđivanje odgovarajućih usluga u zajednici na osnovu identificiranih potreba	Federalno ministarstvo rada i socijalne politike, kantonalna resorna ministarstva, CSR-i, uz saradnju sa NVO sektorom	Urađena evidencija djece i porodica Izveštaj o procjeni situacije Broj urađenih planova zaštite Obrasci/izvještaji o urađenim revizijama Plan usluga u zajednici	2012. – 2013.	Postojeći budžeti FBiH, kantona, opština Projektni budžeti
3. Ojačati kapacitete CSR-a i drugih ustanova/institucija socijalne zaštite koje vrše zbrinjavanje djece bez roditeljskog staranja i djece i porodica pod rizikom u FBiH	Snimanje stanja u ustanovama socijalne zaštite koje vrše zbrinjavanje djece bez roditeljskog staranja u FBiH i izrada izvještaja, Program i plan reorganizacije ustanova socijalne zaštite koje vrše zbrinjavanje djece bez roditeljskog staranja u FBiH, jačanje kapaciteta	Kantonalna resorna ministarstva, CSR-i, opštine, uz saradnju sa NVO-ima	Urađena analiza i izvještaj o situaciji u institucijama/ustanovama socijalne zaštite Plan i program reorganizacije Broj novih kadrova Urađen pravilnik Broj održanih edukacija	2012. – 2013.	Postojeći budžeti FBiH, kantona, opština Projektni budžeti

	CSR-a kroz prijem novih kadrova, izrada pravilnika o osnivanju, uvođenje specijalističkog rada, redovne edukacije, supervizija, stručni nadzor i dr.				
4. Osigurati koordinaciju u pružanju usluga socijalne zaštite kroz uspostavljanje unificirane baze prava i usluga na nivou FBiH	Uspostavljanje odjela/koordinacionog tijela na nivou FBiH Izrada baze podataka djece bez roditeljskog staranja, potencijalnih usvojitelja, hraniteljskih porodica i porodica pod rizikom	Federalno ministarstvo rada i socijalne politike, uz saradnju sa NVO sektorom	Uspostavljen odjel/tijelo na nivou FBiH Urađena baza podataka na nivou FBiH	2012. – 2013.	Postojeći budžeti FBiH Projektni budžeti
5. Unaprijediti koordinaciju i saradnju među akterima socijalne dječije zaštite na nivou lokalne zajednice, kantona, Federacije BiH	Formiranje regionalnih/kantonalnih službi ili ekspertnih timova za socijalnu zaštitu Potpisivanje protokola/sporazuma o saradnji vladinog i NVO sektora Promocija, informiranje, sastanci u mreži	Federalno ministarstvo rada i socijalne politike, kantonalna resorna ministarstva, opštine, CSR-i, NVO sektor	Uspostavljene regionalne/kantonalne službe/timovi za socijalnu zaštitu Broj potpisanih sporazuma o saradnji Broj zajedničkih projekata	2012. -2013. 2012. - 2013.	Postojeći budžeti FBiH, kantona, opština Projektni budžeti
6. Mapirati postojeće resurse u lokalnoj zajednici u cilju unapređenja pružanja usluga u oblasti socijalne zaštite	Evidentiranje i objedinjavanje modela dobre prakse, eksperata, pisanih materijala u oblasti socijalne zaštite i njihova publikacija i distribucija	Federalno ministarstvo rada i socijalne politike, kantonalna resorna ministarstva, opštine, CSR-i, NVO	Objavljena publikacija o postojećim resursima Broj distribuiranih publikacija	2012. - 2013.	Postojeći budžeti na nivou FBiH, kantona, opštine Projektni budžeti

	svim relevantnim akterima	sektor			

5. AKCIONI PLAN: PRAĆENJE KORISNIKA U SISTEMU PRAVNE I SOCIJALNE ZAŠTITE DJECE I PORODICE

Analiza stanja

Zakonska regulativa i praksa u oblasti pružanja usluga praćenja korisnika u FBiH nije standardizirana, nema jasnih kriterija, načina donošenja odluka, odgovornosti i metoda za analizu potreba korisnika, izradu individualnog plana zaštite, početak, reviziju i završetak primjene usluga i drugih aktivnosti o kojima odlučuju, predlažu ili izvršavaju rješenja centri za socijalni rad. U Situacionoj analizi implementacije Politike navedeno je da za približno 70% djece, koja su bila u sistemu javne brige do kraja 2009. godine, nije sačinjen individualni plan zaštite. Individualni planovi zaštite su neophodni jer su zasnovani na cjelovitoj procjeni djetetovih potreba, a u njihovom sačinjavanju učestvuju dijete, biološki roditelji i sve osobe bitne za njegovo zbrinjavanje. Ti planovi podliježu periodičnoj reviziji, te obezbjeđuju da se fokus zadrži na kriterijumima prihvatljivog smještaja djeteta: da li određeni vid zbrinjavanja ispunjava potrebe djeteta, da li su potrebne promjene, šta se događa u porodici djeteta i kako će se djetetu pomoći u osamostaljivanju. Takođe, ne postoji sistemsko praćenje razvoja ove populacije djece.

Na organiziranim javnim raspravama, u cilju dobijanja preporuka za Akcioni plan za implementaciju dokumenta Politike u oblasti praćenja korisnika, stručni radnici su naglasili neophodnost usklađivanja zakonske regulative i donošenja podzakonskih akata, te potrebu za standardizacijom usluga i drugih instrumenata stručnog rada, koje trebaju koristiti sve ustanove i organizacije koje se bave socijalnom zaštitom.

U cilju unapređenja kvaliteta rada i primjene standardiziranih usluga u ovoj oblasti, potrebne su dodatne edukacije stručnih radnika iz ustanova socijalne zaštite, prvenstveno centara za socijalni rad, u skladu sa novim metodama rada u svijetu. Uzimajući u obzir da je u proteklih 15 godina, kroz implementaciju različitih projekata (međunarodnih i domaćih) nevladinih organizacija, u saradnji sa vladinim sektorom na području Bosne i Hercegovine puno toga u oblasti praćenja korisnika urađeno, predloženo je da se ti resursi mapiraju i iskoriste u toku implementacije Akcionog plana. Razvijeni modeli sa procedurama i instrumentima za praćenje se mogu preuzeti kod izrade podzakonskih akata, standardizacije usluga i instrumenata, što bi u svakom slučaju ubrzalo implementaciju Akcionog plana.

Obaveza zaposlenih u oblasti socijalne i dječije zaštite je raditi u skladu sa etičkim načelima, odnosno kodeksom profesionalnog ponašanja koji nije usvojen na području BiH/FBiH. Izrada i usvajanje kodeksa profesionalnog ponašanja bi doprinijela podizanju standarda i kvaliteta rada, te je potrebno što prije pristupiti njegovoj izradi kao i uvođenju licenci za rad.

Plan djelovanja

U cilju unapređenja praćenja korisnika u sistemu socijalne zaštite, neophodno je poduzeti sljedeće:

- Unaprijediti/uskladiti zakonsku regulativu u oblasti zaštite djece i porodica pod rizikom, u dijelu koji se tiče praćenja, sa međunarodnim konvencijama, propisima i strategijama usvojenim na nivou BiH. Da bi se to realiziralo, neophodno je inicirati i staviti u proceduru izmjene Porodičnog zakona (PZ) i

Zakona o osnovama socijalne zaštite, zaštite civilnih žrtava rata i zaštite porodice sa djecom (ZSZ), uraditi analizu zakonskih propisa koji se indirektno tiču djece bez roditeljskog staranja i porodica pod rizikom, te pristupiti izradi i usvajanju podzakonskog akta – pravilnika za praćenje djece i porodica pod rizikom.

- Uraditi standardizaciju usluga praćenja djece i porodica pod rizikom, u okviru koje će se izraditi i usvojiti pravilnik za primjenu, izrada standarda za praćenje, izrada standardiziranih instrumenata/obrazaca sa smjernicama za primjenu i izradu evaluacijskih obrazaca praćenja.

Akcioni plan: Praćenje korisnika u sistemu pravne i socijalne zaštite djece i porodice

Cilj	Aktivnosti	Nosilac	Indikatori	Rok izvođenja	Izvori finansiranja
1. Unaprijediti/uskладiti zakonsku regulativu u oblasti zaštite djece i porodica pod rizikom, u dijelu koji se tiče praćenja, sa međunarodnim konvencijama, propisima i strategijama usvojenim na nivou BiH	Inicirati i staviti u proceduru izmjene Porodičnog zakona (PZ) i Zakona o osnovama socijalne zaštite, zaštite civilnih žrtava rata i zaštite porodice sa djecom (ZSZ)	Federalno ministarstvo rada i socijalne politike i kantonalna resorna ministarstva	Usvojene izmjene i dopune PZ i ZSZ	2012. – 2013.	Postojeći budžeti FBiH, kantona i opština Projektni budžeti
	Analiza zakonskih propisa koji se indirektno tiču djece bez roditeljskog staranja i porodica pod rizikom od razdvajanja	Federalno ministarstvo rada i socijalne politike, kantonalna resorna ministarstva i NVO-i kao partneri	Urađena analiza	2012. - 2013.	
2. Standardizacija usluga praćenja korisnika u sistemu pravne i socijalne zaštite djece i porodice	Izrada i usvajanje pravilnika za pružanje usluga praćenja djece i porodica pod rizikom od razdvajanja	Federalno ministarstvo rada i socijalne politike, kantonalna resorna ministarstva, CSR-i	Usvojen i objavljen pravilnik za praćenje djece i porodica	2012. - 2013.	Postojeći budžeti FBiH, kantona i opština Projektni budžeti
	Standardizacija usluga za praćenje djece i		Usvojeni i objavljeni standardi	2012. - 2013.	

	porodica pod rizikom od razdvajanja Izrada standardiziranih instrumenata/obrazaca sa smjernicama za primjenu (početna, sveobuhvatna procjena porodice i djeteta, individualni plan zaštite djeteta, plan zaštite i tretmana porodice, revizija plana zaštite) Izrada evaluacijskih obrazaca praćenja	Federalno ministarstvo rada i socijalne politike, kantonalna resorna ministarstva, CSR-i	za praćenje Usvojeni i objavljeni instrumenti/obrasci za standardizirane usluge praćenja Usvojeni i odštampani evaluacijski obrasci, obrasci za praćenje	2012. - 2013. 2012. - 2013.	

6. AKCIONI PLAN: USLUGE PODRŠKE PORODICI

Analiza stanja

Prema istraživanjima različitih nevladinih organizacija, procjenjuje se da se danas preko 100 000 djece u BiH nalazi pod rizikom od gubitka roditeljskog staranja. Ovakva situacija posljedica je velikog broja socijalno isključenih porodica po više osnova, od kojih su ključni loše materijalno stanje zbog nezaposlenosti i nedovoljni roditeljski kapaciteti. Sa druge strane, najveći broj ustanova koje se bave porodičnom i socijalnom zaštitom nemaju dovoljne kapacitete za rad sa porodicom, a prisutna je i nedovoljna saradnja između ključnih aktera u lokalnim zajednicama. Takođe, zakonska regulativa nije sveobuhvatno regulirala različite vrste podrške porodicama sa djecom koja se nalaze pod rizikom od razdvajanja.

Preventivni, stručni i savjetodavni rad sa porodicama bi trebalo biti kontinuirana aktivnost centara za socijalni rad koja podrazumijeva identificiranje porodica pod rizikom, jačanje roditeljskih kapaciteta putem edukacija, savjetovanja za odgovorno roditeljstvo i planiranje porodice i/ili putem materijalnih davanja, kao i preventivni rad sa trudnicama koje su pod rizikom da napuste novorođenče. Lokalne zajednice i centri za socijalni rad nisu kadrovski ojačani da bi mogli pružiti kvalitetne i djelotvorne usluge rane intervencije porodicama koje u nekom razdoblju nisu u stanju osigurati odgovarajuću zaštitu djeci, te je neophodno u prelaznom periodu tražiti alternativna rješenja kroz delegiranje ovih usluga nevladinim organizacijama ili uspostavljanje međusobne saradnje i partnerstva.

Na javnim raspravama, u cilju pripreme ovog Akcionog plana, prepoznata je prioritarna potreba za standardizacijom postojećih i novih usluga podrške porodici, koje se tiču preventivnog rada na jačanju porodice za adekvatno vršenje roditeljskih prava i dužnosti, kao i usluga članovima porodice sa specifičnim rizicima. Potrebno je dugoročno pristupiti specijalizaciji sudija i/ili uspostavljanju porodičnih odjeljenja u okviru sudova opšte nadležnosti, koji će se baviti pitanjima porodice i djece. Takođe je neophodno raditi na uvođenju novih načina razmišljanja i provođenja socijalnog rada kao procesa planiranih promjena u zbrinjavanju djece, u kojima bi učestvovala i sama porodica, i to tako da osiguramo održivost novog znanja i promjene u praktičnoj konceptualizaciji ove mjere.

U kratkoročnom periodu u svakoj zajednici treba obaviti mapiranje resursa i uspostaviti formalnu saradnju putem potpisivanja sporazuma/protokola o saradnji, definiranja uloga, odgovornosti, procedura i nadležnosti u pružanju usluga.

Plan djelovanja

- Unaprijediti/uskладiti zakonsku regulativu u oblasti podrške porodici, što uključuje izmjene Porodičnog zakona i Zakona o socijalnoj zaštiti, izradu i usvajanje podzakonskog akta – pravilnika za podršku porodicama i djeci pod rizikom, aktivnosti zagovaranja i lobiranja za obezbjeđivanje uslova za primjenu zakona i pravilnika u praksi.
- Standardizacija usluge podrške porodici, izrada i usvajanje pravilnika za podršku porodici i djeci pod rizikom, izrada standardiziranih instrumenata/obrazaca sa smjernicama za primjenu u praksi i izrada evaluacijskih obrazaca praćenja.

Uz ostvarivanje primarnih standardiziranih usluga podrške porodici i djeci pod rizikom, neophodno je obezbijediti i realizirati preventivne programe, u zavisnosti od raspoloživih kapaciteta pružalaca usluga u svakoj lokalnoj zajednici.

Akциони plan: Usluge podrške porodici

Cilj	Aktivnosti	Nosilac	Indikatori	Rok izvođenja	Izvori finansiranja
1. Unaprijediti/uskladiti zakonsku regulativu u oblasti podrške porodici	Izmjene PZ i ZSZ Izrada i usvajanje podzakonskog akta – pravilnika za podršku porodicama Zagovaranje i lobiranje za obezbjeđivanje uslova za primjenu zakona i pravilnika u praksi	Federalno ministarstvo rada i socijalne politike, kantonalna resorna ministarstva, opštine, CSR i NVO-i	Usvojene izmjene i dopune PZ i ZSZ Urađen i usvojen pravilnik za podršku porodicama Obezbjeđeni uslovi za primjenu zakona i pravilnika	2012. – 2013.	Postojeći budžeti kantona i opština Projektni budžeti
2. Standardizacija usluge podrške porodici	Izrada standarda za usluge podrške porodici i djeci pod rizikom Izrada i usvajanje pravilnika za podršku porodici i djeci pod rizikom	Federalno ministarstvo rada i socijalne politike, kantonalna resorna ministarstva, CSR opštine Kantonalna resorna ministarstva, CSR i opštine	Usvojeni i odštampani standardi usluge podrške porodici i djeci pod rizikom Usvojen i objavljen pravilnik za podršku porodici	2012. – 2013. 2012. – 2013. 2012. - 2013.	Postojeći budžeti kantona i opština Projektni budžeti Budžeti kantona/opština

	Izrada standardiziranih instrumenata/obrazaca sa smjernicama za primjenu u praksi	Federalno ministarstvo rada i socijalne politike, kantonalna resorna ministarstva, CSR i opštine	Usvojeni i objavljeni instrumenti/obrasci za standardizirane usluge podrške porodici	2012.	
	Izrada evaluacijskih obrazaca praćenja pružanja usluga		Usvojeni i odštampani evaluacijski obrasci za praćenje pružanja usluga podrške porodici	2012.	

7. AKCIONI PLAN: ZAMJENSKE PORODICE KAO OBLIK ZBRINJAVANJA

7.1 Oblast starateljstva

Analiza stanja

Veliki problem u oblasti starateljstva predstavlja nedostatak stručnog kadra u centrima za socijalni rad i službama socijalne zaštite, zbog čega postojeći stručni radnici ne mogu odgovoriti savremenim standardima i procedurama rada u ovoj oblasti. Vrlo često se dešava da je za staratelja angažiran neko iz bliže rodbine djece, ali su u velikom broju slučajeva staratelji i stručni radnici iz centara za socijalni rad, kojima su ovo dodatne obaveze i odgovornosti. U nekim slučajevima socijalni radnici su preuzeli ulogu staratelja za desetine djece. Veoma je mali broj drugih lica koja su prihvatila starateljstvo, zbog čega je neophodno raditi na popularizaciji starateljstva i njegovom društvenom priznavanju i vrednovanju, a sve u cilju regrutiranja novih staratelja.

Ne postoje precizno propisani kriteriji za izbor staratelja, kao ni jasno definiran način i sadržaj komunikacije i saradnje između staratelja i organa starateljstva. Mehanizmi praćenja provođenja starateljstva nisu razvijeni, kao ni standardizacija usluga u sprovođenju starateljstva. Mali broj centara vodi jedinstvenu evidenciju djece pod starateljstvom, a u pojedinim slučajevima djeca bez roditeljskog staranja nemaju riješeno pitanje starateljstva više godina. Periodični i godišnji izvještaji staratelja su neredovni, sa veoma šturim i nedovoljnim informacijama, ili ih nikako i ne podnose. U CSR-u ne postoji praksa grupnog socijalnog rada sa starateljima, gdje bi se razmijenila iskustva o aktuelnim pitanjima vršenja starateljstva, te tražila zajednička rješenja u cilju unapređenja kvaliteta zaštite djece.

Porodičnim zakonom regulirane su nadoknade za rad staratelja koje se u nekim kantonima, zbog nedostatka finansijskih sredstava, ne isplaćuju. U nekim slučajevima postoji i zloupotreba, to jest, nadoknada se isplaćuje starateljima koji nisu izvršavali svoje dužnosti, a ponegdje ista situacija postoji i u centrima za socijalni rad gdje su stručni radnici - staratelji. Zbog prethodno navedenih problema, predloženo je da se ukine novčana nadoknada, a da se uvede nagrada za izuzetno angažiranje staratelja.

Plan djelovanja

- U dijelu koji se tiče starateljstva, unaprijediti/uskladiti zakonsku regulativu u oblasti zaštite djece i porodica pod rizikom sa međunarodnim konvencijama, propisima i strategijama usvojenim na nivou BiH. Konkretno, uraditi izmjene i dopune Porodičnog zakona, Krivičnog zakona (ograničiti broj djece po staratelju, starateljstvo bez nadoknade, uvesti nagrade starateljima i dr.).
- Unaprijediti stručni rad i odgovornost u oblasti starateljstva, kroz izradu standarda za usluge u oblasti starateljstva, unaprijeđenje mehanizama praćenja provođenja starateljstva, edukacije stručnih radnika i staratelja.
- Izrada pravilnika za oblast starateljstva u koji će biti uključeni prijedlozi za izradu kriterija i procedura izbora staratelja, pripreme/edukacije staratelja, revizije, izvještavanja od strane staratelja, stručnog nadzora sa unificiranim instrumentima/obrascima koji će se koristiti.
- Promocija i popularizacija starateljstva i animiranje novih staratelja, formiranje baze podataka staratelja.

Akcioni plan: Zamjenske porodice kao oblik zbrinjavanja

Starateljstvo

Cilj	Aktivnosti	Nosilac	Indikatori	Rok izvođenja	Izvori finansiranja
1. Unaprijediti/uskladiti zakonsku regulativu u oblasti zaštite djece i porodica pod rizikom, u dijelu koji se tiče starateljstva, sa međunarodnim konvencijama i propisima i strategijama usvojenim na nivou BiH	Izmjene i dopune Porodičnog zakona, Krivičnog zakona (ograničiti broj djece po staratelju, starateljstvo bez nadoknade, uvesti nagrade starateljima i dr.) Izrada pravilnika za oblast starateljstva u koji će biti uključeni prijedlozi za izradu kriterija i procedura izbora staratelja, priprema/edukacije staratelja, revizije, izvještavanje od strane staratelja, redovan stručni nadzor sa unificiranim instrumentima/obrasima koji će se koristiti i nagrade za staratelje.	Ministarstvo pravde FBiH, Federalno ministarstvo rada i socijalne politike Federalno ministarstvo rada i socijalne politike	Izmijenjen i dopunjen PZ i Krivični zakon Usvojen pravilnik za oblast starateljstva Obezbjedeći uslovi za primjenu zakona i pravilnika u praksi	2012. – 2013.	Postojeći budžeti FBiH, kantona i opština Projektni budžeti
2. Unaprijediti stručni rad i odgovornost u oblasti starateljstva	Izrada standarda za oblast starateljstva, unapređenje mehanizama praćenja provođenja starateljstva, izrada pravilnika za	Federalno ministarstvo rada i socijalne politike	Usvojeni i odštampani standardi i pravilnici, unaprijeđeni mehanizmi praćenja	2012. -2013.	Postojeći budžeti FBiH, kantona i opština Projektni budžeti

3. Vršiti popularizaciju starateljstva i animiranje novih staratelja	primjenu standarda u oblasti starateljstva		provođenja starateljstva	2012.-2013.	Budžeti kantona/opština
	Organiziranje seminara za staratelje/stručne radnike	Federalno ministarstvo rada i socijalne politike	Provedene edukacije	2012.-2013.	
	Izrada stručnih materijala (priručnika, edukativnih materijala, primjeri iz prakse...)	Federalno ministarstvo rada i socijalne politike	Broj i vrsta stručnih skupova, Odštampani materijali	2012.	
	Promotivne aktivnosti, izrada promotivnog materijala	Federalno ministarstvo rada i socijalne politike u saradnji sa CSR-om i NVO sektorom	Broj promotivnih skupova i medijskih događaja	2012.-2013.	Kantonalni budžeti, Projektni budžeti
	Evidencija, selekcija i izbor novih staratelja koji će biti na raspolaganju CSR-u		Broj održanih edukacija staratelja	2012.-2013.	
	Priprema i edukacija staratelja		Instalirana baza podataka staratelja		FBiH budžet, kantonalni, opštinski, projektni budžeti
	Formiranje baze podataka staratelja, potencijalnih staratelja				

7.2 Oblast usvojenja

Analiza stanja

U BiH, u toku jedne kalendarske godine, u prosjeku oko 30-40 djece bude usvojeno, što je u odnosu na ukupan broj djece bez roditeljskog staranja veoma mali broj. Neki od najčešćih razloga za ovakvu situaciju su: složene i dugotrajne procedure za usvojenje, veći broj djece koja ne ispunjavaju uslove za usvojenje, djeca koja su prerasla starosnu granicu, nezainteresiranost potencijalnih usvojitelja za djecu starijeg uzrasta, mali ili nikakav interes za nepotpunim usvojenjem, ograničavanje starosne granice djece za usvojenje do desete godine i potencijalnih usvojitelja na 45 godina. Problem predstavlja i dobijanje saglasnosti za usvojenje djece od strane roditelja u slučajevima kada oni nemaju redovan kontakt ili zapostavljaju roditeljsku zaštitu, kako je to regulirano Porodičnim zakonom. Uloga i odluke sudova u pogledu oduzimanja roditeljskog staranja su u suprotnosti sa najboljim interesima djece. U nekim slučajevima odlukama sudova krše se prava djece na odgovarajuću zaštitu koja obezbjeđuje normalan psihofizički razvoj i razvoj svih potencijala svakog djeteta.

Postupak usvojenja je dodatno zakompliciran i zbog nedostatka koordinacije među ustanovama socijalne zaštite na području FBiH (u postupku podnošenja zahtjeva za usvojenje), tako da su potencijalni usvojitelji prinuđeni podnositi zahtjev za usvojenje svim ustanovama na području FBiH, kao i da zbog kompletiranja dokumentacije i procjene podobnosti lično odlaze u te ustanove. Mnogi potencijalni usvojitelji u periodu višegodišnjeg čekanja pređu dozvoljenu starosnu granicu reguliranu zakonom. U centrima za socijalni rad nije razvijena praksa niti su definirane procedure po pitanju rokova za dostavljanje povratnih informacija i redovno informiranje potencijalnih usvojitelja, zbog čega se dodatno stvara nezadovoljstvo kod potencijalnih usvojitelja i nepovjerenje prema nadležnim ustanovama socijalne zaštite.

Na javnim raspravama dat je prijedlog da se kroz pravilnike dodatno razrade procedure koje se odnose na usvojenje, da se dio procjene koji se odnosi na kompetencije potencijalnih usvojitelja dopuni, te da se dopune aktivnosti na pripremi i edukaciji budućih usvojitelja. Uspostavljanje koordinacije u ovoj oblasti kroz uspostavljanje odjela za usvojenje, pri Federalnom ministarstvu rada i socijalne politike, sa bazom podataka potencijalnih usvojitelja i djece za usvojenje bi unaprijedilo i olakšalo usvojenje. Prema informacijama dobijenim kroz Situacionu analizu primjene Politike, postoji oko 1200 podnesenih zahtjeva za usvojenje djece na području FBiH. Jedan od prijedloga je da se potencijalni usvojitelji animiraju za hraniteljstvo, s obzirom na to da je potrebno povećati broj novih hraniteljskih porodica.

Plan djelovanja

- Unaprijediti/uskladiti zakonsku regulativu u oblasti zaštite djece i porodica pod rizikom (u dijelu koji se tiče usvojenja) sa međunarodnim konvencijama, propisima i strategijama usvojenim na nivou BiH. Izmijeniti i dopuniti Porodični i Krivični zakon (potpuno usvojenje do 18 godina, povećanje starosne granice usvojitelja, izbaciti odredbu kojom je regulirano da je najmanja starosna razlika između usvojitelja i djeteta koje se usvaja 18 godina, adaptacioni period djece od tri do šest mjeseci, krivična odgovornost za roditelje koji ne izvršavaju svoje obaveze prema djeci).
- U skladu sa Porodičnim zakonom, izmijeniti i dopuniti pravilnik za oblast usvojenja (procedure, normativi, obrasci, potrebna dokumentacija...).

- Unaprijediti stručni rad i odgovornost u oblasti usvojenja, kroz dodatne edukacije, pojačan i redovan stručni nadzor.
- Promovirati usvojenje, popularizirati nepotpuno i usvojenje za djecu sa smetnjama u razvoju.
- Upostaviti odjel/koordinaciono tijelo za usvojenje na nivou FBiH, sa unificiranom bazom podataka potencijalnih usvojitelja i djece za usvojenje.

Usvojenje

Cilj	Aktivnosti	Nosilac	Indikatori	Rok izvođenja	Izvori finansiranja
1. Unaprijediti/uskladiti zakonsku regulativu u oblasti zaštite djece i porodica pod rizikom, u dijelu koji se tiče usvojenja, sa međunarodnim konvencijama, propisima i strategijama usvojenim na nivou BiH	Izmjene i dopune Porodičnog zakona i Krivičnog zakona (potpuno usvojenje do 18. godine, povećanje starosne granice usvojitelja, izbaciti odredbu kojom je regulirano da je najmanja starosna razlika između usvojitelja i djeteta koje se usvaja 18 godina, adaptacioni period djece od tri do šest mjeseci)	Ministarstvo pravde BiH, smjernice i prijedlozi Federalno ministarstvo rada i socijalne politike	Izmijenjen i dopunjen PZ i KZ	2012. – 2013.	Postojeći budžeti FBiH, kantona i opština Projektni budžeti
	Izmjene i dopune pravilnika za oblast usvojenja u skladu sa PZ (procedure, normativi, obrasci, potrebna dokumentacija i dr.)		Usvojen pravilnik za usvojenje Obezbijeđeni uslovi za primjenu zakona i pravilnika		
2. Unaprijediti stručni rad i odgovornost u oblasti usvojenja	Izrada standarda i pravilnika za primjenu u oblasti usvojenja (definiranje programa edukacije i pripreme za usvojenje)	Federalno ministarstvo rada i socijalne politike	Usvojeni i odštampani standardi i pravilnici	2012. -2013.	Postojeći budžeti FBiH, kantona i opština Projektni budžeti
	Organiziranje seminara za profesionalce		Provedene edukacije broj i vrsta stručnih skupova	2012.-2013. 2012.-2013.	Budžeti kantona/opština

3. Promovirati nepotpuno usvojenje i usvojenje za djecu sa smetnjama u razvoju	Izrada stručnih materijala	kantonalna resorna ministarstva, CSR i NVO	Izrađeni materijali	2012.	Projektni budžeti
	Redovno praćenje, stručni nadzor		Izveštaji o obavljenom stručnom i inspekcijskom nadzoru		
	Promotivne aktivnosti, izrada promotivnog materijala,		Broj promotivnih skupova i medijskih događaja	2012.-2013.	Postojeći budžeti FBiH, kantona i opština
	Edukativni seminari		Broj održanih edukacija usvojitelja		
4. Uspostaviti odjel/koordinaciono tijelo za usvojenje na nivou FBiH	Evidencija, izbor i edukacija usvojitelja	Federalno ministarstvo rada i socijalne politike	Instalirana baza podataka	2012.-2013.	Projektni budžeti
	Izrada baze podataka usvojitelja i djece za usvojenje na nivou FBiH		Uspostavljen odjel/koordinaciono tijelo za usvojenje na nivou FBiH		
	Obuka stručnih radnika za vođenje baze podataka		Urađena i instalirana baza podataka u CSR-u	2012.-2013.	Postojeći budžeti na nivou FBiH, kantona i opštine
	Obezbijeđena tehnička opremljenost centara		Provedena edukacija		
			Redovan stručni nadzor		Projektni budžeti

7.3 Oblast hraniteljstva

Analiza stanja

U BiH/FBiH porodični smještaj je nedovoljno razvijen i zbrinjavanje djece bez roditeljskog staranja u 80 % slučajeva je realizirano kroz smještaj u srodničke hraniteljske porodice. Promocijom i razvojem hraniteljstva centri za socijalni rad se nikako ili veoma malo bave. U većini slučajeva promocija i razvoj hraniteljstva zastupljeni su kroz projekte nevladinog sektora, tako da završetkom istih prestaju i aktivnosti od strane centara za socijalni rad. Drugi razlozi za ovakvo stanje su neusklađenost zakonske regulative, nedostatak podzakonskih akata, nedovoljni kapaciteti centara za socijalni rad za aktivnosti promocije hraniteljstva, odnosno animiranja porodica, vršenje procjene, pripremnog treninga, praćenja i podrške hraniteljskim porodicama i djeci nakon i u toku smještaja djeteta.

Novčana sredstva za pokriće troškova smještaja djece u hraniteljske porodice u nekim kantonima su mala i neredovna, novčane nadoknade za angažiranje hranitelja nisu regulirane i ne isplaćuju se. Različite vrste podrške djeci i hraniteljima (nabavka odjeće, uređenje prostora za spavanje i učenje, nabavka određenih rekvizita i opreme za talentiranu djecu ili pomagala za djecu sa posebnim potrebama) su nemoguće. Često se dešava da u nekim kantonima upravo hraniteljske porodice u prva tri mjeseca iz svog budžeta finansiraju troškove smještaja djece. Razvijeni minimalni standardi usluga porodičnog smještaja/hraniteljstva se ne primjenjuju jer se čeka da se to zakonski regulira. Prepoznata je potreba supervizije i antistres programa za stručne radnike koji rade na zbrinjavanju djece bez roditeljskog staranja.

Plan djelovanja

- U dijelu koji se tiče hraniteljstva, unaprijediti/uskладiti zakonsku regulativu u oblasti zaštite djece bez roditeljskog staranja sa međunarodnim konvencijama, propisima i strategijama usvojenim na nivou BiH. Inicirati izmjene i dopune Zakona o osnovama socijalne zaštite, zaštite civilnih žrtava rata i porodica sa djecom, detaljnije regulirati oblast hraniteljstva, razdvojiti naknade za djecu i naknade za hranitelje, definirati nadležnost kantonalnih ministarstava u oblasti stručnog nadzora.
- Izrada/usvajanje postojećeg prijedloga pravilnika za oblast hraniteljstva (procedure, normativi, obrasci, naknade, potrebna dokumentacija, edukacija hranitelja i dr.).
- Unaprijediti stručni rad i odgovornost u oblasti hraniteljstva, kroz izradu pravilnika za primjenu standarda za usluge hraniteljstva, formalizaciju postojećih minimalnih standarda za usluge hraniteljstva, organiziranje seminara za profesionalce.
- Povećati broj hraniteljskih porodica za različite vrste hraniteljstava, povećati broj djece smještene u hraniteljske porodice (smanjiti broj djece u institucijama), promocija svih vrsta hraniteljstava, izrada promotivnog materijala, edukativni seminari za stručne radnike i nove hranitelje.
- Uvesti specijalistički rad u centrima za socijalni rad za oblast hraniteljstva, povećati broj stručnih radnika.

- Obezbijediti veća finansijska sredstva za aktivnosti hraniteljstva, pristupiti preraspodjeli postojećih budžetskih sredstava u korist hraniteljstva.

Hraniteljstvo

Cilj	Aktivnosti	Nosilac	Indikatori	Rok izvođenja	Izvori finansiranja
1. Unaprijediti/uskладiti zakonsku regulativu u oblasti zaštite djece bez roditeljskog staranja, u dijelu koji se tiče hraniteljstva, sa međunarodnim konvencijama, propisima i strategijama usvojenim na nivou BiH	Inicirati izmjene i dopune ZSZ (regulirati oblast hraniteljstva, razdvojiti naknade za djecu i naknade za hranitelje, definirati nadležnost kantonalnih ministarstava u oblasti stručnog nadzora.	Federalno ministarstvo rada i socijalne politike, Ministarstvo pravde FBiH	Izmijenjen i dopunjen ZSZ	2012. – 2013.	Postojeći budžeti FBiH, kantona i opština Projektni budžeti
	Izrada/usvajanje postojećeg prijedloga teksta pravilnika za oblast hraniteljstva (procedure, normativi, obrasci, naknade, potrebna dokumentacija, edukacija hranitelja i dr.)	Federalno ministarstvo rada i socijalne politike i kantonalna resorna ministarstva	Usvojen pravilnik za oblast hraniteljstva		
2. Unaprijediti stručni rad i odgovornost u oblasti hraniteljstva	Izrada pravilnika za primjenu standarda za usluge hraniteljstva, formalizacija postojećih minimalnih standarda za usluge hraniteljstva	Federalno ministarstvo rada i socijalne politike, kantonalna resorna ministarstva	Usvojen pravilnik za primjenu standarda, usvojeni i odštampani standardi	2012. -2013.	Postojeći budžeti FBiH, kantona i opština Projektni budžeti
	Organiziranje seminara za profesionalce	Federalno ministarstvo rada i socijalne politike,	Broj izvršilaca u CSR-u Provedene edukacije	2012.-2013. 2012.-2013.	

3. Povećati broj hraniteljskih porodica i broj djece smještene u HP (smanjiti broj djece u institucijama)	Izrada stručnih materijala	kantonalna resorna ministarstva, opštine, CSR-i i NVO-i	Broj i vrsta stručnih materijala	2012.	Budžeti kantona/opština
	Redovno praćenje, stručni nadzor		Izveštaji o obavljenom stručnom nadzoru	2012.-2013.	Projektni budžeti
	Promocija svih vrsta hraniteljstava, izrada promotivnog materijala	Kantonalna resorna ministarstva, CSR-i (u saradnji sa NVO-ima)	Broj djece smještene u hraniteljske porodice	2012.-2013.	Kantonalni, opštinski i projektni budžeti
	Edukativni seminari za stručne radnike		Smanjen broj djece u institucijama		
	Edukacija novih hranitelja, dodatna edukacija postojećih hraniteljskih porodica, uključivanje i srodničkih porodica		Broj promotivnih skupova i medijskih događaja		
			Broj održanih edukacija		

8. OBLAST: VANPORODIČNO ZBRINJAVANJE DJECE

Analiza stanja

U Federaciji BiH od 1995. godine do danas izgrađeno je i otvoreno 16 ustanova i organizacija koje pružaju usluge smještaja djece bez roditeljskog staranja, tako da je njihov broj gotovo četiri puta veći u odnosu na period do 1992. godine, kada ih je u BiH ukupno bilo pet. U nekim ustanovama su dograđeni i adaptirani odjeli za smještaj beba i djece do tri godine, zbog čega sveukupna situacija u ovoj oblasti nije u skladu sa odredbama Konvencije o pravima djeteta, međunarodnim smjernicama za alternativno porodično zbrinjavanje, nacionalnim reformskim procesima u oblasti socijalne politike/zaštite i usvojenim strateškim dokumentima (Akcioni plan za djecu 2002.-2010., Politika za zaštitu djece bez roditeljskog staranja i porodica pod rizikom, BiH, 2006.-2016.).

Preporuke Komiteta za prava djece su da se pristupi razvoju porodičnih oblika zbrinjavanja, posebno zbrinjavanju djece starosne dobi do tri godine, da institucionalni smještaj bude zastupljen samo u izuzetnim slučajevima, te da se pristupi deinstitutionalizaciji i transformaciji velikih ustanova. U sprovedenim analizama u BiH primjetno je da su uzroci favoriziranja institucionalnog smještaja relativno jednostavne procedure smještaja u odnosu na druge oblike zbrinjavanja, nedostatak hraniteljskih porodica, tradicionalno oslanjanje na institucionalni smještaj, veliki broj ustanova sa značajnim kapacitetima u koje se uvijek mogu smjestiti djeca... U FBiH i dalje postoji tendencija otvaranja novih ustanova za smještaj djece, dok se, sa druge strane, veoma malo radi na razvoju porodičnih oblika zbrinjavanja djece i na unapređenju i razvoju novih usluga podrške biološkoj porodici i porodici pod rizikom od razdvajanja.⁴

Plan djelovanja

- Uraditi izmjene Zakona o socijalnoj zaštiti i Pravilnika o opštim, tehničkim i stručnim uslovima za osnivanje i rad ustanova socijalne zaštite koje vrše zbrinjavanje djece bez roditeljskog staranja, s ciljem transformacije postojećih domova sa smještajnim kapacitetima za više od 40 djece u domove za smještaj do 40 djece, te u drugoj fazi smanjiti njihove kapacitete za smještaj do 12 djece. Zakonom definirati mogućnost otvaranja novih malih porodičnih domova sa smještajnim kapacitetima do 12 djece, čije usluge će biti standardizirane. Izraditi plan transformacije velikih ustanova za smještaj djece, pristupiti izradi i potpisivanju protokola/sporazuma o saradnji u realizaciji aktivnosti transformacije velikih ustanova.
- Provoditi aktivnosti transformacije u četiri ustanove za smještaj djece u FBiH paralelno (Dječiji dom „Mostar“, Dječiji dom „Bjelave“ Sarajevo, Dječiji dom „Tuzla“, Dom-porodica „Zenica“), za jednu dobnu skupinu djece, na primjer, za djecu starosne dobi do pet godina.
- Kroz izmjene zakona regulirati smještaj djece starosne dobi do pet godina bez roditeljskog staranja u domove samo u izuzetnim situacijama, a najduže na period do 60 dana.

⁴ Više informacija o položaju djece bez roditeljskog staranja i institucionalnom zbrinjavanju dostupno je u specijalnom izvještaju Institucije ombudsmana BiH iz 2010., Situacionoj analizi o implementaciji dokumenta Politike (UNICEF i HHC 2010.) i Analizi „Položaj djece bez roditeljskog staranja i porodica pod rizikom u BiH, monitoring kršenja dječijih prava“ (SOS Dječija sela u BiH, 2010. godina).

- Izvršiti reviziju smještaja i izraditi individualne planove zbrinjavanja za svu djecu na institucionalnom smještaju.
- Izraditi analizu o visini sredstava koja se izdvajaju za institucionalni smještaj i dati prijedlog za preraspodjelu u cilju razvoja alternativnih porodičnih oblika zbrinjavanja.
- O štetnim posljedicama institucionalnog zbrinjavanja na psihofizički razvoj djece senzibilizirati javnost, predstavnike vlasti i profesionalce.
- Razviti programe pripreme mladih koji napuštaju sistem javne brige (institucionalni i porodični smještaj) i osigurati podršku za samostalan život.
- Razviti standardizirane usluge za mlade koji napuštaju javnu brigu, izraditi individualne planove zaštite za mlade, izraditi priručnik/vodič za mlade i osoblje koje radi pripremu mladih za napuštanje javne brige, organizirati edukacije osoblja koje radi sa mladima i edukacije mladih na različite teme za životno osposobljavanje.
- Uraditi izmjene zakona kojima će se obezbijediti podrška mladima kroz davanje prednosti u zapošljavanju.

Akcioni plan: Vanporodično zbrinjavanje djece

Cilj	Aktivnosti	Nosilac	Indikatori	Rok izvođenja	Izvori finansiranja
1. Uraditi izmjene ZSZ i Pravilnika o opštim, tehničkim i stručnim uslovima za osnivanje i rad ustanova socijalne zaštite	Izmjene ZSZ i Pravilnika o opštim, tehničkim i stručnim uslovima za osnivanje i rad ustanova socijalne zaštite (regulirati otvaranje malih porodičnih domova sa kapacitetom za smještaj do 12 djece, postojeće domove transformirati za smještaj do 40 djece)	Resorna kantonalna ministarstva	Usvojene izmjene i dopune kantonalnih propisa - ZSZ Urađen i usvojen pravilnik za osnivanje i rad ustanova za smještaj djece	2012. – 2013.	Postojeći budžeti kantona i opština Projektni budžeti
	Osigurati, kroz zakonsku regulativu i praksu, da se djeca starosne dobi do pet godina bez roditeljskog staranja ne smještaju u ustanove, osim u izuzetnim slučajevima, a i tada najduže do 60 dana.	Federalno ministarstvo rada i socijalne politike, kantonalna resorna ministarstva, opštine, CSR-i, ustanove za smještaj djece bez roditeljskog staranja	Obezbijeđeni uslovi za primjenu zakona i pravilnika Postojeće ustanove sa kapacitetom preko 40 transformirane u domove kapaciteta do 40 djece	2012. – 2013.	Postojeći budžeti kantona i opština Projektni budžeti
	Smještaj u male porodične domove (kapaciteta do 12 djece) vršiti u skladu sa pravilnikom		Usvojen pravilnik za osnivanje malih porodičnih domova	2013.	Postojeći budžeti kantona i opština Projektni budžeti
	Osigurati, kroz zakonsku regulativu i praksu, da djeca starosne dobi do pet godina	Federalno ministarstvo rada i socijalne politike, kantonalna	Standardizirane usluge malih porodičnih domova	2012.	

	bez roditeljskog staranja prvenstveno odrastaju u porodičnom okruženju (hraniteljske porodice osposobljene za brigu o djeci do njihove pete godine.)	resorna ministarstva, opštine, CSR-i i ustanove za smještaj djece	Broj novih malih porodičnih domova Broj smještene djece u male porodične domove Broj djece do pet godina smještene u hraniteljske porodice Broj djece izmještene iz ustanova za smještaj djece		
2. Izraditi plan transformacije velikih ustanova kapaciteta preko 40 djece	Formiranje radne grupe za izradu plana transformacije i izrada plana transformacije Mapiranje resursa Izrada protokola/sporazuma o saradnji u realizaciji aktivnosti transformacije velikih ustanova	Kantonalne i opštinske vlasti, kantonalna resorna ministarstva, opštine, CSR-i, ustanove za smještaj Kantonalna resorna ministarstva, opštine,	Formirana RG, izvještaji o radu RG Urađen plan transformacije ustanova za smještaj Mapirani resursi Urađen protokol o saradnji Odluka i plan o transformaciji institucija	2012. - 2013. 2012. 2012. - 2013.	Postojeći budžeti kantona i opština Projektni budžeti Postojeći budžeti kantona i opština Projektni budžeti
2.1. Pokrenuti proces transformacije ustanova za smještaj djece u FBiH	Pokretanje procesa transformacije u četiri ustanove u FBiH paralelno				

	(Dječiji dom „Mostar“, Dječiji dom „Bjelave“ Sarajevo, Dječiji dom „Tuzla“, Dom-porodica „Zenica“), za jednu dobnu skupinu djece, na primjer, do pete godine	institucije, centri za socijalni rad, NVO-i	Broj izmještene djece u porodične oblike zbrinjavanja		
3. Standardizirati usluge malih porodičnih domova za smještaj djece	Izrada standarda za usluge malih porodičnih domova za smještaj djece	Federalno ministarstvo rada i socijalne politike, kantonalna resorna ministarstva i CSR-i	Usvojeni i odštampani standardi za usluge porodičnih domova	2012. - 2013.	Postojeći budžeti kantona i opština Projektni budžeti Budžeti kantona/opština
	Izrada evaluacijskih obrazaca praćenja	Kantonalna ministarstva rada i socijalne zaštite	Usvojeni i odštampani evaluacijski obrasci za praćenje usluga malih porodičnih domova	2012. - 2013.	Projektni budžeti
4. Izvršiti reviziju smještaja i izraditi individualne planove zbrinjavanja djece na institucionalnom smještaju	Donošenje odluke i izrada plana revizije djece na institucionalnom smještaju	Kantonalna resorna ministarstva, CSR-i, ustanove socijalne zaštite za zbrinjavanje djece	Dokumentacija o reviziji	2012.- 2013.	Postojeći budžeti na nivou kantona i opština Projektni budžeti
	Izrada individualnih planova zbrinjavanja djece na institucionalnom smještaju	Kantonalna resorna ministarstva	Individualni planovi zbrinjavanja djece u ustanove socijalne	2012.	Postojeći budžeti na

	Organiziranje edukativnih seminara Redovan stručan nadzor		zaštite Provedena edukacija Imenovanje osoba sa posebnim ovlaštenjima za nadzor Izvještaji o obavljenom nadzoru	2012. 2012.-2013.	nivou kantona i opštine Projektni budžeti
5. Izraditi analizu o visini sredstava koja se izdvajaju za institucionalni smještaj i dati prijedlog za preraspodjelu, a sve u cilju razvoja alternativnih porodičnih oblika zbrinjavanja	Formiranje ekspertnog tijela za izradu analize i prijedloga preraspodjele sredstava Izrada analize i plana za preraspodjelu sredstava	Federalno ministarstvo rada i socijalne politike, kantonalna resorna ministarstva	Formirano ekspertno tijelo Urađena i distribuirana analiza Urađen plan preraspodjele sredstava za smještaj djece	2012.-2013.	Postojeći budžeti kantona i opština Projektni budžeti
6. Senzibilizirati javnost, predstavnike vlasti i profesionalce o štetnim posljedicama institucionalnog zbrinjavanja, posebno za djecu do tri godine starosti	Održavanje konferencija i okruglih stolova Objavljivanje sprovedenih istraživanja i primjeri pojedinačnih slučajeva Objavljivanje stručnih materijala	Federalno ministarstvo rada i socijalne politike, kantonalna resorna ministarstva NVO-i	Održani okrugli stolovi i konferencije Broj objavljenih istraživanja Objavljeni stručni materijali i brošure	2012. - 2013.	Postojeći budžeti FBiH i kantona Projektni budžeti

	Organiziranje emisija u elektronskim i štampanim medijima Podizanje svijesti građana u lokalnim zajednicama, predstavnika vlasti i profesionalaca o štetnim posljedicama institucionalnog smještaja na djecu	Mediji Eksperti medicinskih nauka psihologije, pedagogije kao i socijalnog rada	Broj istupa u elektronskim medijima, broj objavljenih članaka u štampanim medijima Stavovi i mišljenja javnosti, predstavnika vlasti i profesionalaca		
7. Razviti programe pripreme mladih koji napuštaju sistem javne brige (institucionalni i porodični smještaj) i osigurati podršku za samostalan život	Specifikacija usluga za mlade koji napuštaju javnu brigu Razvoj usluga u lokalnoj zajednici (stanovanje uz podršku, zapošljavanje, samozapošljavanje) Izrada individualnih planova zaštite i revizija za mlade	Federalno ministarstvo rada i socijalne politike, kantonalna resorna ministarstva, opštine, CSR-i, biroi za zapošljavanje, ustanove za smještaj djece i NVO-i	Razvijeni programi Razvijene nove usluge u lokalnoj zajednici za osamostaljivanje mladih koji izlaze iz javne brige (podrška pri zapošljavanju, samozapošljavanje, rješavanje stambenog pitanja...) Standardizirane usluge beneficiranog stanovanja (stanovanje uz podršku) Broj urađenih revizija i individualnih planova zbrinjavanja za mlade pred izlazak	2012.-2013.	Postojeći budžeti FBiH i kantona Projektni budžeti

	Izrada priručnika za mlade i osoblje koje radi pripremu mladih za napuštanje javne brige Edukacija osoblja koje radi sa mladima Edukacija mladih (prava, komunikacija, emocije, priprema za samostalan život, radionice za životne vještine, zapošljavanje, upravljanje novcem, stanovanje...)		iz javne brige (od 16 do 20 godina) Urađeni priručnici Broj stručnjaka koji su prošli edukacije Broj održanih edukativnih radionica za mlade i stručnjake Broj održanih sastanaka, stručnih skupova, objavljena saopštenja, materijali na navedenu temu		

9. PRILOZI

9.1 POJMOVNIK

Adekvatan porodični smještaj podrazumijeva smještaj djeteta bez roditeljskog staranja u porodicu koja sa uspjehom može obavljati roditeljske dužnosti, naročito kada je riječ o njegovanju, vaspitanju, obrazovanju i osposobljavanju za samostalan život djeteta, a u skladu sa individualnim potrebama djeteta za fizičkim, emotivnim, zdravstvenim, vaspitnim, socijalnim i obrazovnim dostignućem.

Biološka porodica/porodica porijekla je porodica koju čine dijete, roditelji i njegova braća i sestre. Biološku porodicu karakteriziraju specifične funkcije: biološko - reproduktivna, ekonomska, zaštitna, seksualna, emotivna, vaspitno-obrazovna i socijalizirajuća.

Dijete bez roditeljskog staranja je, prema Konvenciji o pravima djeteta, dijete koje je privremeno ili stalno lišeno svog porodičnog okruženja, ili dijete koje, zbog vlastitih najboljih interesa, ne može ostati u porodičnom okruženju. U smislu socijalne zaštite djece, dijete bez roditeljskog staranja je: dijete bez oba roditelja (roditelji nisu živi, nepoznati su ili su nestali), kao i dijete koje ima žive roditelje ali oni, iz bilo kojeg razloga, privremeno ili trajno nisu u mogućnosti starati se o njemu i vršiti roditeljsku dužnost. Osnovni oblici zbrinjavanja djece bez roditeljskog staranja su: starateljstvo, usvojenje, hraniteljstvo i institucionalni smještaj.

Dijete čiji je razvoj ometen porodičnim prilikama je dijete čiji roditelji zbog nesređenih porodičnih odnosa, materijalnih ili drugih razloga nisu u mogućnosti osigurati mu uslove za pravilan fizički i psihički razvoj.

Dijete je, prema Konvenciji o pravima djeteta, svaka osoba mlađa od 18 godina, osim ako se, po pravu koje se primjenjuje na dijete, punoljetstvo ne stiče ranije. U smislu socijalne zaštite djece, uključuju se sljedeće kategorije djece: djeca bez roditeljskog staranja, djeca sa smetnjama u fizičkom i psihičkom razvoju, djeca ometena u razvoju porodičnim prilikama, zlostavljana djeca i djeca koja su odgojno zanemarena i zapuštena.

Direktne usluge su one usluge koje trebaju omogućiti zadovoljavanje potreba, otklanjanje ili ublažavanje rizika, nedostataka ili neprihvatljivog društvenog ponašanja i maksimaliziranje razvoja potencijala korisnika za život u zajednici. Ovdje spadaju: različiti oblici savjetovanja, smještaj u drugu porodicu, zaštićeno stanovanje, usluge pomoći u kući, dnevni centri, klubovi i brojne druge direktne usluge.

Dječija zaštita (društvena briga o djeci) zasniva se na pravu i dužnosti roditelja da se staraju o podizanju i vaspitanju svoje djece, pravu djeteta na uslove života koji omogućavaju njegov pravilan psiho-fizički razvoj i obavezi države da im u tome pruža pomoć. Osnovni cilj dječije zaštite je ujednačavanje uslova za razvoj djece i obezbjeđivanje minimuma socijalne sigurnosti i osnovnih razvojnih mogućnosti za svu djecu. Zaštita djece bez roditeljskog staranja, u skladu sa potrebama ove kategorije djece i mogućnostima društva, ostvaruje se kreiranjem uslova za njihov razvoj, koji trebaju da na najbolji način nadoknade gubitak roditelja ili odsustvo roditeljskog staranja.

Dnevni centar je oblik zbrinjavanja djece (djece bez roditeljskog staranja, djece sa posebnim potrebama, djece iz siromašnih porodica, djece iz jednoroditeljskih porodica, kao i sve ostale djece) u kojem je moguće zadovoljavati njihove potrebe koje porodica nije u mogućnosti zadovoljiti. U sklopu transformacije institucionalnog zbrinjavanja djece bez roditeljskog staranja, u prostorima postojećih institucija moguće je organizirati dnevne centre. Između porodica (bioloških, hraniteljskih) i dnevnih centara moguće je organizirati, takozvani, podijeljeni porodični smještaj, koji se prvenstveno odnosi na djecu sa posebnim potrebama, ali ne isključuje ni ostalu djecu.

Državna briga/javno zbrinjavanje/društvena zaštita podrazumijeva niz sistemski uređenih usluga i oblika zaštite djece bez roditeljskog staranja koje se u organizacionom i funkcionalnom smislu oslanjaju na mogućnost izbora što šireg kruga kvalitetnih usluga i davanja usluga, kako bi se dostigli optimalni standardi zaštite djece.

Hranitelj/udomitelj je osoba kojoj se dijete bez roditeljskog staranja povjerava na smještaj i sa kojom nadležni Centar za socijalni rad zaključuje ugovor o smještaju u drugu porodicu, odnosno ugovor o hraniteljstvu.

Hraniteljska porodica je porodica koju čine hranitelj i sve osobe koje žive sa hraniteljem u zajedničkom domaćinstvu.

Hraniteljstvo je oblik zbrinjavanja djece bez roditeljskog staranja u okviru druge hraniteljske porodice, kojoj se dijete povjerava na smještaj, njegu, čuvanje, vaspitanje. Odlike hraniteljstva su: hraniteljstvo je privremeni a ne trajni odnos (kao što je usvojenje); hraniteljstvom se ne mijenja identitet djeteta; hraniteljstvo može prestati iz više razloga - mijenjanjem prilika u biološkoj porodici djeteta, usljed kojih prestaje potreba za hraniteljskim smještajem, raskidom ugovora, punoljetstvom ili osposobljavanjem djeteta za samostalan život, usvojenjem itd.; za vrijeme smještaja u hraniteljskoj porodici, dijete ne prekida svoj odnos sa biološkim roditeljima i srođnicima; za vrijeme hraniteljskog smještaja, roditeljsko pravo bioloških roditelja ne prestaje (osim u slučajevima kada to sud odredi); porodica u kojoj je dijete smješteno prima novčanu nadoknadu za troškove zadovoljenja osnovnih potreba djeteta.

Hranjeništvo je porodični smještaj za koji se, prema želji hranitelja, ne obezbjeđuje novčana nadoknada troškova iz državnog budžeta, to jest, troškove snosi sam hranitelj, u želji da pomogne u odrastanju i razvoju djeteta bez roditeljskog staranja.

Individualni plan zaštite određuje osnovni skup usluga, mjera, zadataka i aktivnosti za dostizanje željenih ciljeva rada i ishoda za korisnika, povezivanjem rezultata procjene sa intervencijama, uslugama i mjerama.

Institucionalni smještaj je smještaj djeteta u ustanove socijalne zaštite kako bi mu se osigurala njega, stanovanje, ishrana, odijevanje, staranje o zdravlju, odgoj, pomoć u obrazovanju i osposobljavanju za rad, što ne može ostvariti u porodičnom okruženju. Ovaj oblik zbrinjavanja djece primjenjuje se kao krajnje sredstvo. Dijete bez roditeljskog staranja smješta se u instituciju do povratka u: biološku porodicu, usvojenja, smještaja u hraniteljsku porodicu, završetka školovanja ili osposobljavanja za samostalan život.

Jednoroditeljska porodica (nepotpuna) je porodica kojoj nedostaje jedan od roditelja. U pogledu načina nastanka nepotpunosti, razlikuju se: porodice koje su nepotpune od samog nastanka (majke sa djecom) i porodice koje su u početku bile potpune, pa su naknadno izgubile jednog od roditelja (kada jedan od roditelja, najčešće otac, napušta porodicu; udovičke porodice; porodice poslije raspada braka u kojem su rođena djeca).

Korisnik (klijent/stranka) u oblasti socijalne zaštite je pojedinac, porodice, grupe ili zajednice koje imaju teškoće u zadovoljavanju potreba, što zaustavlja ili onemogućava njihovo funkcioniranje i daljnji razvoj. Termin *stranka* upotrebljava se za sve pojedince koji se obraćaju nekim institucijama i ima šire značenje od pojma *klijent*.

Menadžment brige predstavlja savremeni model u socijalnoj i dječijoj zaštiti, zasnovan na razdvajanju procesa procjene konkretnih potreba korisnika od planiranja usluga. Ovakav model uključuje rad u okviru specijaliziranih timova, drugačije mehanizme finansiranja usluga socijalne zaštite, međusektoralnu saradnju i drugačiju praksu direktnog rada sa korisnicima.

Mlada osoba bez roditeljskog staranja je osoba starosne dobi od 18 do 26 godina koja je imala status djeteta bez roditeljskog staranja u trenutku kada je postala punoljetna.

Oduzimanje prava roditelju da živi sa djetetom je porodično-pravna sankcija koja se izriče roditelju koji ugrožava interese djeteta i u većoj mjeri zanemaruje svoje roditeljske dužnosti. Izricanjem ove mjere od strane suda ili organa starateljstva ne prestaju ostale dužnosti, prava i odgovornosti roditelja prema djetetu.

Oduzimanje roditeljskog staranja/prava je najstrožija mjera koja se može izreći roditeljima zbog nepravilnog vršenja roditeljskog staranja. Izriče je sud u slučaju kada roditelji zloupotrebljavaju roditeljsko pravo i zanemaruju svoje roditeljske dužnosti. Izricanjem ove mjere prestaju sve obaveze i prava roditelja prema djetetu, osim obaveze izdržavanja djeteta.

Organ starateljstva je nadležan za poslove socijalne zaštite i njemu su povjereni poslovi pružanja pomoći i zaštite porodice, kao i zaštite interesa djeteta (najčešće je to centar za socijalni rad). Nadležnost organa starateljstva se određuje prema prebivalištu/boravištu djeteta a poslove starateljstva vrši na dva načina: posredno, preko postavljenog staraoca, i neposredno, preko stručne osobe centra za socijalni rad. Mjere za zaštitu djeteta organ starateljstva vrši po službenoj dužnosti, što garantira zaštitu interesa djeteta.

Porodice pod rizikom su biološke porodice sa višestrukim problemima koji štetno utiču na pravilan razvoj i odrastanje djeteta, pa eventualni ishod može biti izdvajanje djeteta iz porodice i smještaj u ustanovu ili drugu porodicu. Problemi mogu biti: socio-ekonomski problemi porodice (siromaštvo, neriješeno stambeno pitanje, nizak stepen obrazovanja roditelja, nezaposlenost, prostitucija, izbjeglištvo, mnogobrojnost djece); partnerski i porodični problemi (nesloga i loši odnosi među članovima porodice, razvod, odlazak majke ili oca, napuštene trudnice, nova porodica jednog od bioloških roditelja u kojoj nema mjesta za dijete); zdravstveni problemi (teške bolesti roditelja ili djece, hospitalizacija roditelja i djece, alkoholizam, narkomanija, psihijatrijski problemi roditelja,

nedovoljna mentalna razvijenost roditelja i djece, smrt u porodici...); destruktivni modeli ponašanja (porodično nasilje, zanemarivanje i zlostavljanje djeteta, sukob roditelja ili djece sa zakonom...).

Praćenje (monitoring) socijalnih usluga je trajan proces sistematskog prikupljanja podataka, u skladu sa specifičnim indikatorima, koji ima za cilj da pružaocu date usluge i relevantnom korisniku pruži podatke o stepenu napretka i postignutim ciljevima, a uz korištenje ograničenih sredstava. Monitoring obuhvata aktivnosti praćenja i nadgledanja osiguranih usluga, da li odgovaraju potrebama korisnika, da li postoje problemi u provođenju plana pružanja usluge.

Prevenција podrazumijeva različite mjere i aktivnosti sa ciljem otkrivanja uzroka i stvaranja odgovarajućih pretpostavki za s otklanjanje uzroka koji dovode do stanja socijalne potrebe. Cilj preventivnog rada obuhvata nastojanje da se, putem slabljenja uticaja faktora rizika i putem jačanja uticaja zaštitnih faktora, smanje mogućnosti pojavljivanja ozbiljnih društvenih i ličnih problema. Posebno je bitno omogućiti društvenu podršku i adekvatne društvene akcije. Isto tako, cilj preventivnog rada bio bi i podsticanje ljudi da traže i nalaze pomoć čim se problem pojavi i intenzivira. Nivoi prevencije su: primarni (unutar kojeg se usmjerava društvena akcija na sprečavanje nastajanja uslova koji pogoduju razvoju problema), sekundarni (identifikacija rizičnih skupina, uz pružanje pomoći u rješavanju nekog identificiranog problema) i tercijarni (provođenje različitih programa i uspostavljanje veza sa drugim intervencijama).

Prevenција razdvajanja djeteta od biološke porodice odnosi se na sprečavanje nastanka ili ublažavanje uzroka razdvajanja djeteta od njegove biološke porodice, kao na mjere koje su usmjerene na očuvanje porodice, usmjeravajući se na identifikaciju porodičnih snaga i preoblikovanje percepcije radi mobilisanja porodice da koristi sopstvene snage i pozitivne aspekte funkcioniranja porodičnog sistema u cjelini. Preventivno djelovanje centra za socijalni rad odvija se kroz pružanje pomoći roditeljima i nadzor nad vršenjem roditeljskog staranja. Pomoć koju je centar za socijalni rad obavezan pružiti može se sastojati u materijalnoj pomoći, u sređivanju socijalnih prilika, u sređivanju ličnih odnosa, kao i otklanjanju svih drugih problema koji se pojavljuju kao uzrok poremećaja u vaspitanju i podizanju djeteta. Preventivna podrška biološkoj porodici odvija se uz pomoć servisa u lokalnoj sredini koji mogu biti različiti, a koriste se u kombinaciji usluga i savjetodavnog rada. To podrazumijeva pluralizam programa i usluga u lokalnoj zajednici, kao i pluralizam davalaca usluga, bilo da se oni obezbjeđuju u državnom, nevladinom ili privatnom sektoru.

Procesne usluge se nazivaju i uslugama vođenja slučaja, odnosno uslugama socijalnog rada u centrima za socijalni rad. Ove usluge omogućavaju korisniku pristup direktnim uslugama, a to obuhvata: informiranje, prijem, procjenu, planiranje, ponovni pregled/evaluaciju i završetak rada sa korisnikom. Procesna usluga, takođe, podrazumijeva omogućavanje pristupa drugim uslugama izvan centra za socijalni rad, koordinaciju i nadgledanje kako su te usluge osigurane korisniku.

Procjena djetetove situacije i porodičnih prilika označava usmjeren proces prikupljanja podataka, prepoznavanja i ocjene problema, potreba, snaga i rizika, situacije i uključenih osoba, a koji se realizira kako bi se odredili ciljevi rada sa djetetom i porodicom, odredile potrebe za određenim uslugama i mjerama za zadovoljenje utvrđenih potreba u svrhu postizanja pozitivnih ishoda.

Reforma dječije zaštite predstavlja skup aktivnosti i mjera koje će omogućiti da se svoj djeci obezbijede približno jednaki uslovi za pravilan razvoj ličnosti, a takođe i pomoć porodici u ostvarivanju njene reproduktivne funkcije i u poboljšanju kvaliteta života djece.

Reforma zaštite djece bez roditeljskog staranja je fokusirana na dijete i njegove potrebe i potencijale, a usmjerena je i na porodicu, kao najprirodniji ambijent za odrastanje, razvoj i vaspitanje djece. Proces reforme podrazumijeva: rad na prevenciji, zasniva se na planiranju zbrinjavanja svakog djeteta i govori o razvijanju saradnje različitih aktera na nivou šire zajednice. Pri tome, ističe važnost razvijanja zamjenskih porodica i snažno podržava zbrinjavanje djece u njima.

Roditeljsko pravo/roditeljsko staranje predstavlja skup odgovornosti, dužnosti i prava roditelja koje imaju za cilj zaštitu ličnih i imovinskih prava i interesa djeteta. Roditelji su zajednički odgovorni za razvoj i odgoj djeteta, da ga čuvaju i podižu, vaspitavaju, omoguće mu obrazovanje, zastupaju u pravnim poslovima i u postupku pred sudom i upravnim organima, da ga izdržavaju i upravljaju njegovom imovinom.

Socijalna politika je akademska disciplina i praktična, organizirana društvena djelatnost čija je suština usmjeravanje socijalnog razvoja i osiguravanje socijalne sigurnosti građana. Socijalna politika obuhvata državne aktivnosti kojima se regulira pružanje naknada i usluga pojedincima ili porodicama koje su, zbog određenih okolnosti, ostale potpuno ili djelomično bez svojih prihoda, pa su, stoga, dospjele u nepovoljnu životnu situaciju. Osnovu socijalne politike čine socijalno osiguranje, socijalna pomoć, zdravstvena zaštita i socijalne usluge. U širem smislu, ovaj pojam uključuje obrazovnu i stambenu politiku, te politiku zapošljavanja.

Socijalna zaštita je organizirana djelatnost koja se bavi suzbijanjem i otklanjanjem uzroka i posljedica stanja socijalne potrebe, kao i pružanjem građanima i njihovim porodicama neophodne pomoći da bi savladali socijalne poteškoće i zadovoljili životne potrebe. Obuhvata niz mjera kojima je cilj zaštita ranjivih skupina.

Socijalnom potrebom smatra se trajno ili privremeno stanje u kojem se nalazi pojedinac ili porodica, prouzrokovano ratnim događajima, elementarnim nesrećama, opštom privrednom krizom, psihofizičkim stanjem pojedinaca ili drugim razlozima koji se ne mogu otkloniti bez pomoći društva.

Specijalizirano zbrinjavanje djeteta uspostavljeno je kako bi se odgovorilo na specifičnosti svakog djeteta i njegove ličnosti, raznovrsnost potreba djece, različitost uzroka odsustva roditeljskog staranja i specifičnosti potreba bioloških roditelja. Specijalizirano zbrinjavanje u drugu porodicu ili instituciju može se organizirati za djecu određenih uzrasnih grupa (bebe, tinejdžeri), za djecu koja su u posebnim životnim situacijama (djeca koja su pretrpila nasilje, djeca u sukobu sa zakonom), za djecu sa posebnim potrebama (sa fizičkim, psihičkim ili razvojnim poteškoćama).

Srodnička porodica je oblik najšire porodice i obuhvata sve srodnike koje poznaje pravo: krvni srodnici, srodnici po usvojenju i srodnici po tazbini.

Standard je osnovna mjera prema kojoj se razvijaju i uspostavljaju druge mjere. Standardi su “dokumentirani dogovori koji sadrže tehničke specifikacije ili druge precizne kriterije koji se koriste kao pravila, smjernice ili definicije karakteristika *u cilju osiguranja da proizvodi, procesi ili usluge odgovaraju svojoj namjeni*” (ISO 9000). U oblasti socijalne zaštite, standardi se izvode iz politike vlade, zakonodavstva, definiranih ciljeva i okvira rada nacionalnih službi, rezultata savremenih istraživanja i dobre prakse. Standardi su instrumenti za upravljanje uslugom.

Standardi socijalne zaštite predstavljaju jasne poruke najbolje profesionalne prakse proizašle iz dogovora partnera u oblasti socijalne zaštite.

Staralac je osoba postavljena odlukom organa starateljstva da vrši poslove starateljstva nad djetetom bez roditeljskog staranja. Staralac je dužan da se kao roditelj stara o ličnosti djeteta, o njegovom zdravlju, odgoju, obrazovanju, osposobljavanju za samostalni život i rad, o njegovoj imovini, kao i da zastupa dijete. Staralac se mora savjetovati sa djetetom, u zavisnosti od njegove dobi i zrelosti.

Starateljstvo je oblik pravne i socijalne zaštite djeteta bez roditeljskog staranja, čija je svrha zbrinjavanje, odgoj i obrazovanje, kao i osiguravanje imovinskih i drugih prava i interesa djeteta. Dijete koje nema roditelje ili usvojitelje, odnosno kada se oni iz određenih razloga, koji su zakonom precizirani, ne staraju o njemu, stavlja se pod starateljstvo. Pravni smisao stavljanja djeteta pod starateljstvo je određivanje i imenovanje njegovog zakonskog zastupnika, koji će se starati o djetetu na zakonom propisani način. Praktični smisao je svakodnevno staranje o djetetu, kome se nadomješta roditeljsko staranje. Efikasan je i dostupan oblik zaštite i u nekim slučajevima može biti prvi korak ka usvojenju djeteta.

Trajno rješenje zbrinjavanja djeteta bez roditeljskog staranja odnosi se na jedan od sljedećih oblika zbrinjavanja: povratak djeteta u biološku porodicu nakon rehabilitacija roditeljske funkcije (u slučaju da dijete ima žive roditelje i da je moguća rehabilitacija roditeljskih funkcija), usvojenje djeteta i porodični smještaj, ukoliko traje do punoljetstva.

Usvojenik je dijete koje se usvaja.

Usvojenje je oblik porodično-pravne zaštite djece za koji se smatra da predstavlja najkvalitetniji oblik zaštite djeteta bez roditeljskog staranja. Usvojenjem se između usvojioca i usvojenika uspostavljaju isti odnosi koji postoje između bioloških roditelja i njihove djece, s ciljem da se usvojeniku pruže uslovi života koje imaju djeca koja žive u porodici. Prava i dužnosti usvojitelja identična su onima koje imaju roditelji prema svojoj djeci. Potpunim usvojenjem zasnivaju se isti odnosi srodstva koji postoje između bioloških roditelja i njihove djece. Shodno odredbama Porodičnog zakona RS, potpuno se može usvojiti dijete do pet godina starosti, a prema odredbama Porodičnog zakona FBiH, potpuno se može usvojiti dijete do deset godina života. Potpuno usvojenje se ne može raskinuti. Nepotpunim usvojenjem zasnivaju se isti odnosi srodstva koji postoje između bioloških roditelja i njihove djece, ali nepotpuno usvojenje ne utiče na prava i dužnosti usvojenika prema njegovim roditeljima i drugim srođnicima. Nepotpuno se može usvojiti dijete do navršene 18. godine života, a za dijete starije od deset godina, koje je sposobno shvatiti značenje usvojenja, potreban je i njegov pristanak. Nepotpuno usvojenje može prestati na osnovu rješenja organa starateljstva, kad on utvrdi da to zahtijevaju opravdani interesi usvojenika.

Usvojlac je odrasla osoba koja usvaja dijete.

Vođenje slučaja (Engl. *case management*) predstavlja pristup u socijalnom radu koji obuhvata aktivnosti fokusirane na svakog korisnika pojedinačno. U slučaju djeteta bez roditeljskog staranja, to omogućava procjenu potreba konkretnog djeteta, da pružena usluga bude u najvećoj mogućoj mjeri u skladu sa njima, a prateći postignuti napredak djeteta u jasno određenom vremenskom okviru. Potrebe i usluge se redovno prate i revidiraju.

Zamjenska porodica predstavlja oblik zaštite djece bez roditeljskog staranja koja treba na najbolji način nadoknaditi djetetu gubitak roditeljskog staranja i stvoriti mu ambijent za potpuni emotivni, fizički i intelektualni razvoj. Oblici zamjenskih porodica su: starateljske, hraniteljske i usvojiteljske porodice.

Zaštitne kuće za mlade bez roditeljskog staranja predstavljaju kratkotrajni oblik zbrinjavanja/prihvatanja djece i mladih bez roditeljskog staranja do pronalaženja trajnog rješenja, odnosno osamostaljenja poslije navršenih 18 godina.

9.2 RELEVANTNI KONTAKTI

Red br.	Ime i prezime	Kanton, telefon, fax, mobilni, mail
1.	mr. sci. Asim Zečević, pomoćnik ministra Suada Đurđević, član RG	Ministarstvo rada i socijalne politike FBiH Tel: 033 714 845, 033 661 783, 033 661 782 mob: 061 207 198, asim.zecevic@fmrsp.gov.ba Tel: 033 525 246, Mob: 061 914 296, suada.dj@gmail.com
1.	Ivanka Krizmanić, pomoćnik ministra i član RG	Ministarstvo zdravstva i socijalne politike Unsko-sanskog kantona, Tel: 037 227 784 mob: 062 182 708, ivanka1krizmanic@net.hr
2.	Enes Mulać, pomoćnik ministra mr.sci. Janja Milinković, član RG	Ministarstvo zdravstva, rada i socijalne zaštite Hercegovačko-neretvanskog kantona Tel: 036 321 206, 326 355, 061 490 010 mob: 063 312 097, janja.milinkovic@mocable.ba
3.	Anto Gavrić, pomoćnik ministra i član RG	Ministarstvo zdravstva i socijalne politike Srednjobosanskog kantona Tel: 030 511 536, Fax: 030 518 661 mob: 063 865 127 sbkksb_vlada@bih.net.ba
4.	Jelena Šimić, pomoćnik ministra i član RG	Ministarstvo zdravstva, rada i socijalne skrbi Zapadnohercegovačkog kantona tel: 039/660-165, fax: 039/661-676, mob: 063/902-561 j.simic@hotmail.com
5.	Zvonko Marković, pomoćnik ministra Azra Hećimović, CSR Orašje, član RG	Ministarstvo zdravstva, rada i socijalne politike Posavskog kantona 031 713 265, ministarstvo.zrsp.zuppos@tel.net tel: 031/ 711 980, azra_hecimovic@hotmail.com
6.	Mr.sci. Muhamed Hadžić, stručni savjetnik i član RG	Ministarstvo za socijalnu politiku, zdravstvo, raseljena lica i izbjeglice Bosanko-podrinjskog kantona, 033 221 212, 228 439, mob: 062 989 265, m_hadzic68@hotmail.com

7.	Milan Mihaljević pomoćnik ministra i član RG	Ministarstvo rada, zdravstva, socijalne skrbi i prognanih Hercegbosanskog kantona, 034 352 914, 352 358 , fax: 352 914, mob: 063 422 497, milan.mihaljevic57@gmail.com
8.	Mesud Peljto, pomoćnik ministra i član RG	Ministarstvo za rad, socijalnu politiku, raseljena lica i izbjeglice Kantona Sarajevo tel: 033/562-034..Fax- 033/562-090, mob: 061 107 995 mesud.peljto@mrsri.ks.gov.ba
9.	Edin Arnaut, pomoćnik ministra (od maja 2011.) Munir Babić, član RG	Ministarstvo za rad, socijalnu politiku i izbjeglice Zeničko-dobojskog kantona tel: 032 246 252 munir.babic@zdk.ba , mob: 062 289765
10.	mr. Azem Poljić, pomoćnik ministra i član RG mr.sci. Suada Selimović, Savjetnica za zaštitu djece i porodice i član RG	Ministarstvo za rad i socijalnu politiku Tuzlanskog kantona tel: 035 280 182, 280 51, 275 487, fax. 035 271 662 m.azempoljic@gmail.com , mob: 061 195 394 suada.selimovic@gmail.com , mob: 061 104 202
	mr.sci. Jasmina Selimović, socijalna radnica	Stručna konsultantica na izradi Akcionog plana jasmina.scuk@gmail.com , jasmina-selimovic@hotmail.com mob: 061 191 360

9.3 ODLUKA VLADE FBIH O DAVANJU SAGLASNOSTI NA DOKUMENT POLITIKE

8/95, 58/02, 19/03, 2/06, 8/06), Vlada Federacije Bosne i Hercegovine donosi

ZA SREDSTAVA
II CESTA ZA
NIH BUDŽETOM
VINE ZA 2007.
TVU PROMETA I

ODLUKU

O DAVANJU SAGLASNOSTI NA "DOKUMENT POLITIKE ZAŠTITE DJECE BEZ RODITELJSKOG STARANJA I PORODICE POD RIZIKOM OD RAZDVAJANJA FEDERACIJE BOSNE I HERCEGOVINE 2006-2016."

"Grant Federalnoj
tenih u razdjelu 18.
bosne i Hercegovine
je BiH", broj 25/07,

i dio ove Odluke.

će se na namjenski
BiH d.o.o. Sarajevo,
Budžeta Federacije
("Službene novine

Odluke Federalno
ethodno dobivenom
d.o.o. Sarajevo, će
ovine tromjesečno.

og dana od dana
acije BiH".

I.

Daje se saglasnost na "Dokument politike zaštite djece bez roditeljskog staranja i porodice pod rizikom od razdvajanja Federacije Bosne i Hercegovine 2006-2016."

II.

Za koordinaciju i planiranje aktivnosti na implementaciji dokumenta iz tačke 1. ove Odluke, zadužuje se Federalno ministarstvo rada i socijalne politike.

III.

Ova Odluka stupa na snagu narednog dana od dana objavljivanja u "Službenim novinama Federacije BiH".

V broj 64/08

31. januara 2008. godine
Sarajevo

Premijer

dr. Nedžad Branković, s. r.

89

Na osnovu člana 39. stav 3. Zakona o državnoj službi u Federaciji Bosne i Hercegovine ("Službene novine Federacije BiH", broj 29/03, 23/04, 39/04, 54/04 i 8/06), Vlada Federacije Bosne i Hercegovine na 45. sjednici, održanoj 6. februara 2008. godine, donijela je

9.4 KORISNA LITERATURA

1. Akcioni plan za djecu BiH 2002. – 2010.
2. Analiza položaja djece bez roditeljskog staranja zasnovana na pravima djece, SOS Dječija sela u Bosni i Hercegovini, (2008. i 2010.),
3. Analiza situacije u zemlji u pogledu prava mladih koji napuštaju javnu brigu – Bosna i Hercegovina, SOS Dječija sela, 2010.
4. Analiza usklađenosti zakonske regulative sa odredbama Konvencije o pravima djeteta, Institucija ombudsmana za ljudska prava BiH, novembar 2009.
5. Haška konvencija o nadležnosti, primjeni, prihvatanju i izvršenju (odluka), te o saradnji, s obzirom na roditeljsku odgovornost i mjere dječije zaštite, usvojena u Hagu, 30. septembra 1996. godine.
6. Istraživanje o položaju djece u ustanovama socijalne zaštite, Institucija ombudsmana Federacije Bosne i Hercegovine, Odjel za prava djeteta, Sarajevo (2005.).
7. Izvještaj neformalne Koalicije nevladinih organizacija za izvještavanje o ljudskim pravima u BiH, septembar 2009.
8. Izvještaj nevladinih organizacija i djece o stanju prava djeteta u BiH, 2008.
9. Kombinirani drugi, treći i četvrti periodični izvještaj BiH o provođenju Konvencije o pravima djeteta, Sarajevo 2009.
10. Konvencija o pravima djeteta, 1989.
11. Kvalitet za djecu, Standardi za brigu o djeci bez roditeljskog staranja (Q4C), u Evropi, 2006., www.quality4children.info
12. Minimalni standardi usluga: porodični, institucionalni i smještaj u dječija sela, dnevni centri za djecu sa smetnjama u razvoju i rano otkrivanje djece sa smetnjama u razvoju. Projekat "Osiguravanje prava na kvalitetnu socijalnu zaštitu za kvalitetniji život ugroženih kategorija djece u BiH" Save the Children UK i Evropska komisija (2010.)
13. Politika zaštite djece bez roditeljskog staranja i porodica pod rizikom od razdvajanja u FBiH 2006.-2016., Vlada Federacije Bosne i Hercegovine
14. Porodični zakon FBiH (Službene novine Federacije BiH, br 35/05).
15. Pravo djeteta na odrastanje u porodici: Smjernice za praktičan rad na državnom i međudržavnom posvojenju i porodičnom zbrinjavanju", usvojene na 27. svjetskoj konferenciji Međunarodnog vijeća za socijalnu skrb (ICSW-a) u Hongkongu u julu i augustu 1996. godine.
16. Pravo djeteta na život u porodici, UNICEF, Ajduković, M i Radočaj T (2008.)
17. Primjena Evropske socijalne povelje kroz praksu u BiH, ICVA, juni 2009. godine
18. Rječnik socijalnog rada, Ivan Vidaković, 2008, Rečnik socijalnog rada, www.sr.wikipedia.org
19. Situaciona analiza zaštite djece bez roditeljskog staranja u FBiH i implementacije dokumenta Politike zaštite djece bez roditeljskog staranja i porodica pod rizikom od razdvajanja u FBiH, UNICEF i Hope and Homes for Children BiH, 2010.
20. Smjernica UN-a za zaštitu i alternativno zbrinjavanje djece bez roditeljskog staranja, 2009., <http://www.iss-usa.org/What/research.htm>
21. Specijalni izvještaj o pravima djece smještene u ustanove, sa posebnim osvrtom na normative i standarde, Institucija Ombudsmana u BiH, 2010.
22. Strategija socijalnog uključivanja BiH, 2010.
23. Strategija unapređenja socijalne zaštite djece bez roditeljskog staranja, Republika Srpska, Ministarstvo zdravlja i socijalne zaštite, 2009.

24. Zaključci UN Komiteta za prava djeteta: Provedba preporuka Komiteta za prava djeteta u vezi sa primjenom Konvencije o pravima djeteta u Bosni i Hercegovini, Komitet za prava djece (2005.)
25. Zakon o osnovama socijalne zaštite, zaštite civilnih žrtava rata i zaštite porodice sa djecom («Službene novine Federacije BiH», br. 36/99 i 54/04) i kantonalni zakoni iz oblasti socijalne zaštite.

9.5 PREGLED ODRŽANIH PREZENTACIJA, OKRUGLIH STOLOVA I JAVNIH RASPRAVA U SKLOPU PROJEKTA

DATUM I MJESTO	DOGAĐAJ	BROJ I STRUKTURA UČESNIKA
19.1.2011. Sarajevo	Prezentacija Situacione analize zaštite djece bez roditeljskog staranja i porodica pod rizikom od razdvajanja u FBiH	66 (Federalno ministarstvo rada i socijalne politike, resorna kantonalna ministarstva, CSR-i, ustanove za smještaj djece, domaće i međunarodne NVO)
1.2.2011. Sarajevo	Okrugli sto za stručne radnike iz oblasti socijalne i dječije zaštite	40 (predstavnici resornih ministarstava, CSR-i, ustanova za smještaj djece i NVO-i iz Sarajevskog, Bosansko-podrinjskog i Hercegovačko-neretvanskog kantona)
3.2.2011. Zenica	Okrugli sto za stručne radnike iz oblasti socijalne i dječije zaštite	28 (predstavnici resornih ministarstava, CSR-i, ustanova za smještaj djece i NVO-i iz Zeničko-dobojskog i Srednjobosanskog kantona)
10.2.2011. Livno	Okrugli sto za stručne radnike iz oblasti socijalne i dječije zaštite	34 (predstavnici resornih ministarstava, CSR, ustanova za smještaj djece i NVO-i iz Kantona 10, Unsko-sanskog i Zapadno-hercegovačkog kantona)
22.2.2011. Tuzla	Okrugli sto za stručne radnike iz oblasti socijalne i dječije zaštite	27 (predstavnici resornih ministarstava, CSR-i, ustanova za smještaj djece i NVO-i iz Tuzlanskog, Posavskog i Unsko-sanskog kantona)
20.4.2011. Travnik	Javna rasprava o nacrtu Akcionog plana	8 (predstavnici resornog ministarstva i CSR-i iz Srednjobosanskog kantona)
21.4.2011. Bihać	Javna rasprava o nacrtu Akcionog plana	10 (predstavnici resornog ministarstva, CSR-i, ustanova za smještaj djece iz Unsko-sanskog kantona)
21.4.2011. Tuzla	Javna rasprava o nacrtu Akcionog plana	19 (predstavnici resornog ministarstva, CSR-i, ustanova za smještaj djece i NVO-i iz Tuzlanskog kantona)
28.4.2011. Zenica	Javna rasprava o nacrtu Akcionog plana	9 (predstavnici resornog ministarstva, CSR-i, ustanova za smještaj djece i NVO-i iz Zeničko-dobojskog kantona)

Napomena: Centri za socijalni rad i ustanove za smještaj djece iz kantona koji nisu održali sastanke javnih rasprava, dostavili su svoje komentare i sugestije pismenim putem.